

Anna Basińska

# Teoria w pigułce

- ✓ Specyfika rozwoju a nauczanie języka obcego małych dzieci
- ✓ Wybrane metody nauczania języka angielskiego dzieci
- ✓ Zasady nauczania języka angielskiego małych dzieci
- ✓ Rodzaje i sposoby monitorowania postępów językowych dzieci
- ✓ Kompetencje nauczyciela małego ucznia



Redakcja merytoryczna  
**Anna Gębka-Suska**

Analiza merytoryczna  
**Justyna Maziarska-Lesisz**  
**Elżbieta Witkowska**

Recenzja  
**dr Barbara Muszyńska**

Redakcja językowa i korekta  
**Żeliszaw Żeliszawski**

Projekt graficzny, projekt okładki  
**Wojciech Romerowicz, ORE**

Skład i redakcja techniczna  
**Joanna Suska**

Projekt motywu graficznego „Szkoty ćwiczeń”  
**Aneta Witecka**

**ISBN 978-83-65890-00-9** (*Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – języki obce*)

**ISBN 978-83-65890-29-0** (*Zestaw 8, Język angielski we wczesnej edukacji językowej*)

**ISBN 978-83-65890-30-6** (Zeszyt 1)

Warszawa 2017

Ośrodek Rozwoju Edukacji  
Aleje Ujazdowskie 28  
00-478 Warszawa  
[www.ore.edu.pl](http://www.ore.edu.pl)

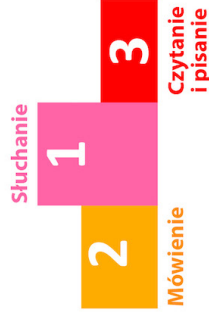
Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –  
Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC-BY-NC).

# Spis treści

<b>Wstęp</b>	<b>6</b>
Główne tezy, założenia i przekonania	6
Po przeczytaniu tego rozdziału...	6
<b>Wczesna edukacja językowa w Polsce</b>	<b>6</b>
Nauczyciel języka obcego w przedszkolu i klasach I–III	10
<b>Specyfika rozwoju a nauczanie języka obcego małych dzieci</b>	<b>12</b>
Edukacja przedszkolna	12
Rozwój procesów poznawczych	13
Zabawa – podstawowa forma aktywności (od zabawy „na serio” do gry z regułami)	15
Uczenie się – od spontanicznego do reaktywnego	19
Edukacja wczesnoszkolna	20
Rozwój procesów poznawczych	20
Uczenie się reaktywne	22
Rozwój społeczno-emocjonalny	25
Rozwój samodzielności i potrzeba kompetencji	26
Podsumowanie	27
<b>Wybrane metody nauczania języka angielskiego dzieci</b>	<b>28</b>
Metoda naturalna	28
Metoda audiolingwalna (dryl)	28
Metoda reagowania całym ciałem (TPR)	28
Metoda narracyjna	29
Metoda bezpośrednia	30
Metoda CLIL	31
<b>Zasady nauczania języka angielskiego małych dzieci</b>	<b>31</b>
Zasada bezpieczeństwa	31
Zasada pogłębowości (konkrety, obrazki, prawdziwe przedmioty)	32
Zasada aktywizacji wielu zmysłów	32
Zasada wielokrotnych i różnorodnych powtórzeń	32
Zasada prostoty zajęć	33
Zasada używania języka angielskiego (przez nauczyciela)	33
Zasada zabawy	34
Zasada współpracy	35
Zasada integrowania nauki języka angielskiego z główną edukacją	36
<b>Edukacyjne zasoby online dla wczesnej edukacji językowej</b>	<b>37</b>
Super Simple Learning	37

British Council	37
Mother Goose Club	37
Jbrary	37
<b>Rodzaje i sposoby monitorowania postępów językowych dzieci</b>	<b>38</b>
Obserwacja	38
Portfolio	38
Ocenianie kształtujące	39
Refleksje nauczyciela	39
<b>Kompetencje nauczyciela małego ucznia</b>	<b>40</b>
Inteligencja emocjonalna	40
Umiejętności aktorskie, muzyczne i manualne	40
Warsztat pracy	41
Współpraca z głównym nauczycielem dziecka	43
Współpraca z rodzicami	46
<b>Przykłady dobrej praktyki</b>	<b>47</b>
Program wychowania przedszkolnego Tablit	47
4ELT Program języka angielskiego w klasach I–III	49
eTwinning	50
Centrum Zasobów Języka Angielskiego	51
<b>Chcesz wiedzieć więcej</b>	<b>52</b>
Znajdziesz w internecie	52
<b>Bibliografia</b>	<b>53</b>
<b>Spis rycin i tabel</b>	<b>56</b>

## Sprawności językowe



## Metody nauczania

- Metoda bezpośrednia
- Metoda naturalna
- Metoda audiolingwalna
- Metoda TPR
- Metoda narracyjna
- Metoda CLLIL

## Zasady nauczania

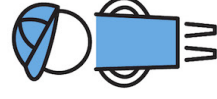
- bezpieczeństwo
- pogłębłości
- aktywności wielu zmysłów
- wielokrotnych i różnorodnych powtórzeń
- zmian form aktywności
- prostoty
- używania j. ang. przez nauczyciela
- zabawy
- współpracy
- integracji

# Young Learners

## Wybrane techniki



## Edukacyjne zasoby online



Reaktywne uczenie się

Metapamięć

Samoocena

Samodzielność

Relacje z rówieśnikami

Zabawa

Motywacja

Nauka

Uwaga

Poczucie kompetencji

## uczeń 7-10 lat

## przedszkolak 3-6 lat

Wyobraźnia

Uczenie się spontaniczno-reaktywne

Ruch

Inicjatywa

Egocentryzm



## Wstęp

### Główne tezy, założenia i przekonania

- Dzieci uczą się języka obcego zupełnie inaczej niż osoby dorosłe.
- Zabawa, a nie nauka, jest główną formą aktywności dziecka, dlatego zajęcia powinny wykorzystywać zabawę jako strategię edukacyjną.
- Dzieci nie potrzebują podręczników do nauki języka angielskiego, tylko kreatywnego nauczyciela, prawdziwych przedmiotów lub ich ilustracji, bajek i piosenek połączonych z atrakcyjnymi zabawami.
- Im częściej dziecko wystawione jest na kontakt z językiem obcym, tym lepiej.
- Edukacja językowa powinna być zintegrowana z głównym programem edukacji dziecka, a nauczyciel języka obcego powinien systematycznie współpracować z nauczycielem wychowania przedszkolnego lub nauczania początkowego.
- Dzieci mówią w języku obcym dopiero wtedy, gdy są na to gotowe i nie należy ich zmuszać (tylko zachęcać).
- W miarę możliwości nauczyciel powinien używać na zajęciach tylko języka angielskiego.
- Nauczyciel małego dziecka powinien lubić dzieci i zabawę z nimi, musi być empatyczny i posiadać umiejętności aktorskie.
- Do monitorowania postępów w nauce języka można użyć bardziej skutecznych i przyjaznych dziecku narzędzi niż test.

### Po przeczytaniu tego rozdziału...

- zrozumiesz, w jaki sposób rozwijają się i uczą dzieci oraz co z tego wynika dla edukacji językowej;
- dowiesz się, jak prawnie zorganizowana jest wczesna edukacja językowa w Polsce;
- będziesz znać podstawowe zasady nauczania języka obcego najmłodszych uczniów;
- wzbogacisz swój warsztat pracy o inspirujące programy oraz materiały online do nauki języka angielskiego;
- będziesz umiał wskazać sposoby monitorowania postępów językowych u małych uczniów;
- zrozumiesz, co to znaczy, że nauczyciel wczesnej edukacji językowej to człowiek-orkiestra.

## Wczesna edukacja językowa w Polsce

Do 2014 roku najmłodszymi uczniami objętymi obowiązkową nauką języka obcego w Polsce byli uczniowie szkół podstawowych. W 2014 do nowej podstawy programowej dla przedszkoli oraz innych form wychowania przedszkolnego włączono obszar: „Przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym”, dzięki czemu bezpłatna nauka języka obcego rozpoczyna się już w przedszkolu (MEN, 2014). Tym samym Polska dołączyła do krajów promujących bardzo wczesny start językowy. Dokonując wyboru języka obcego nowożytnego, do posługiwania się którym będą przygotowywane dzieci uczęszczające do przedszkola, należy brać pod uwagę, jaki język obcy nowożytny jest nauczany w szkołach podstawowych na terenie danej gminy.



W roku 2017 w związku z reformą oświaty zmieniono podstawy programowe publikując [Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.](#)

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego określono, że jednym z zadań przedszkola (punkt 17) jest **tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.**

Wytyczone w podstawie programowej (Obszar IV. Poznawczy obszar rozwoju, punkt 21) osiągnięcia dziecka, kończącego edukację przedszkolną z zakresu nauki języka obcego, obejmują:

- rozumienie bardzo prostych poleceń w języku obcym nowożytnym i reagowanie na nie;
- uczestnictwo w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych w języku obcym nowożytnym;
- używanie wyrazów i zwrotów mających znaczenie dla danej zabawy lub innych podejmowanych czynności;
- powtarzanie rymowanek i prostych wierszyków,
- śpiewanie piosenek w grupie;
- rozumienie ogólnego sensu krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami.



Ryc. 1. Główne komponenty nauczania języka obcego w przedszkolu na podstawie podstawy programowej.

Źródło: opracowanie własne



W podstawie określone zostały również warunki i sposób realizacji edukacji językowej:

„przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym powinno być włączone w różne działania realizowane w ramach programu wychowania przedszkolnego i powinno odbywać się przede wszystkim w formie zabawy. Należy stworzyć warunki umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem obcym w różnych sytuacjach życia codziennego. Może to zostać zrealizowane m.in. poprzez kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i zabaw, wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym, włączanie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek oraz materiałów audiowizualnych w języku obcym. Nauczyciel prowadzący zajęcia z dziećmi powinien wykorzystać naturalne sytuacje wynikające ze swobodnej zabawy dzieci, aby powtórzyć lub zastosować w dalszej zabawie poznane przez dzieci słowa lub zwroty” (MEN, 2017).

Na uwagę zasługuje zarówno zapis o tym, że wszelkie działania edukacyjne w zakresie języka obcego powinny być włączone w różne działania realizowane w ramach programu wychowania przedszkolnego, jak i zwrócenie uwagi na korzystanie z naturalnych sytuacji, wynikających ze swobodnej zabawy dzieci. Oznacza to w praktyce, że nauczyciel języka obcego w przedszkolu musi ściśle współpracować z nauczycielem prowadzącym grupę, aby swoimi propozycjami wpisać się w to, czego aktualnie dzieci się uczą. Optymalną (jedną z dopuszczalnych prawnie) sytuacją jest ta, w której główny nauczyciel (posiadający udokumentowaną znajomość języka obcego i kwalifikacje z zakresu wczesnego nauczania języka obcego) uczy również języka obcego. Dzięki temu łatwiej w czasie codziennych działań dzieci w przedszkolu „przemycać” elementy językowe, a dzieci otrzymują więcej bodźców językowych, co przekłada się na ich znajomość języka.

**W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej** wskazano treści nauczania i efekty, jakie w zakresie edukacji językowej (język obcy nowożytny) mają osiągnąć uczniowie kończący klasę III. Znajdują się one w poniższej ramce.

1. Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego i jego najbliższego otoczenia, umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

- 1) ja i moi bliscy (rodzina, przyjaciele);
- 2) moje miejsce zamieszkania (mój dom, moja miejscowość);
- 3) moja szkoła;
- 4) popularne zawody;
- 5) mój dzień, moje zabawy;
- 6) jedzenie;
- 7) sklep;
- 8) mój czas wolny i wakacje;
- 9) święta i tradycje, mój kraj;
- 10) sport;
- 11) moje samopoczucie;





- 12) przyroda wokół mnie;
- 13) świat baśni i wyobraźni.

2. Uczeń rozumie bardzo proste wypowiedzi ustne, artykułowane wyraźnie i powoli, w standardowej odmianie języka:

- 1) reaguje na polecenia;
- 2) rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;
- 3) znajduje w wypowiedzi określone informacje.

3. Uczeń rozumie wyrazy oraz jedno- lub kilkuzdaniowe, bardzo proste wypowiedzi pisemne (np. historyjki obrazkowe z tekstem, opowiadania):

- 1) rozumie ogólny sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;
- 2) znajduje w wypowiedzi określone informacje.

4. W zakresie wypowiedzi ustnych uczeń:

- 1) powtarza wyrazy i proste zdania;
- 2) tworzy bardzo proste i krótkie wypowiedzi według wzoru, np. nazywa objekty z otoczenia i opisuje je, nazywa czynności;
- 3) recytuje wiersze, rymowanki, odgrywa dialogi, śpiewa piosenki – samodzielnie lub w grupie, np. w realizacji małych form teatralnych;
- 4) używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy.

5. W zakresie wypowiedzi pisemnych uczeń:

- 1) przepisuje wyrazy i proste zdania;
- 2) pisze pojedyncze wyrazy i zwroty;
- 3) pisze bardzo proste i krótkie zdania, według wzoru i samodzielnie.

6. W zakresie reagowania uczeń:

- 1) reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia;
- 2) przedstawia siebie i inne osoby – mówi np. jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi, co potrafi robić;
- 3) zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów;
- 4) stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe (np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza);
- 5) wyraża swoje upodobania.



7. W zakresie przetwarzania tekstu uczeń nazywa w języku obcym nowożytnym np. osoby, zwierzęta, przedmioty, czynności – z najbliższego otoczenia oraz przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych.

8. Uczeń:

- 1) wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, warto nauczyć się ich języka;
- 2) posiada podstawowe informacje o krajach, w których ludzie posługują się danym językiem obcym.

9. Uczeń potrafi określić, czego się nauczył i wie, w jaki sposób może samodzielnie pracować nad językiem (np. przez oglądanie bajek w języku obcym nowożytnym, korzystanie ze słowników obrazkowych i gier edukacyjnych).

10. Uczeń współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki.

11. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. ze słowników obrazkowych, książeczek), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

### **Nauczyciel języka obcego w przedszkolu i klasach I–III**

Kto może być nauczycielem najmłodszych uczniów? Jakie musi spełnić warunki formalne?

Zgodnie z [rozporządzeniem MEN z dnia 12 marca 2009 roku](#) (Dz.U. z 2009 r. nr 50, poz. 400, z późn. zm.) kwalifikacje do nauczania języka angielskiego w przedszkolach i klasach I–III szkoły podstawowej posiadają osoby, które:

1. ukończyły studia magisterskie na kierunku filologia w specjalności danego języka obcego lub lingwistyki stosowanej w zakresie danego języka obcego oraz posiadają przygotowanie pedagogiczne);
2. ukończyły studia wyższe w kraju, w którym językiem urzędowym jest dany język obcy nauczany w kolegium oraz posiadają przygotowanie pedagogiczne;
3. ukończyły studia pierwszego stopnia na kierunku filologia w specjalności danego języka obcego oraz posiadają przygotowanie pedagogiczne;
4. ukończyły studia pierwszego stopnia w specjalności danego języka obcego lub lingwistyki stosowanej w zakresie danego języka obcego oraz posiadają przygotowanie pedagogiczne;



5. ukończyły nauczycielskie kolegium języków obcych w specjalności odpowiadającej danemu językowi obcemu;
6. ukończyły studia wyższe na dowolnym kierunku (specjalności), posiadające przygotowanie pedagogiczne i legitymujące się świadectwem złożenia państwowego nauczycielskiego egzaminu z danego języka obcego stopnia II (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia) lub świadectwem znajomości danego języka obcego w stopniu zaawansowanym lub biegłym (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia);
7. ukończyły zakład kształcenia nauczycieli w dowolnej specjalności, posiadają przygotowanie pedagogiczne oraz legitymują się świadectwem złożenia państwowego nauczycielskiego egzaminu z danego języka obcego stopnia I lub II (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia) lub świadectwem znajomości danego języka obcego w stopniu zaawansowanym lub biegłym (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia);
8. legitymują się świadectwem dojrzałości i świadectwem złożenia państwowego nauczycielskiego egzaminu z danego języka obcego stopnia I lub II (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia);
9. mają kwalifikacje do pracy w przedszkolach lub klasach I–III szkół podstawowych (określone w § 4 ust. 1 lub 2 rozporządzenia), a ponadto legitymują się świadectwem znajomości danego języka obcego w stopniu co najmniej podstawowym (o którym mowa w załączniku do rozporządzenia) i które ukończyły studia podyplomowe lub kurs kwalifikacyjny w zakresie wczesnego nauczania danego języka obcego.

W praktyce oznacza to, że dyrektor ma do wyboru dwie możliwości:

- Dyrektor placówki może zatrudnić nauczyciela języka obcego, który będzie przeprowadzać zajęcia językowe w każdej grupie czy klasie. Liczba dni i czas, jaki nauczyciel będzie spędzał z grupą dzieci w ciągu tygodnia, zależą od decyzji dyrektora (i jego możliwości finansowych).
- Dyrektor może zatrudniać na stanowiska nauczyciela wychowania przedszkolnego i nauczania wczesnoszkolnego nauczycieli, którzy posiadają kwalifikacje do nauczania języka obcego (nauczycielom tym dano czas do 31 sierpnia 2020 roku na uzupełnienie kwalifikacji). Dzięki temu nauczyciel może włączać edukację językową w codzienną pracę z uczniami.



## Specyfika rozwoju a nauczanie języka obcego małych dzieci

Poniżej przybliżono dynamikę zmian rozwojowych w okresie dzieciństwa. Są to bardzo cenne informacje dla nauczyciela najmłodszych uczniów, który musi wiedzieć jaki jest aktualny poziom rozwoju jego uczniów. Dzięki tej wiedzy rozumie zachowania i postępowanie dzieci, potrafi organizować proces edukacji zgodnie z ich możliwościami i potrzebami oraz efektywnie wspomaga ich rozwój. W tekście, po scharakteryzowaniu każdej prawidłowości rozwojowej pojawia się akapit „Co z tego wynika dla praktyki?” pokazujący, w jaki sposób nauczyciel może wykorzystać wiedzę o rozwoju dziecka na zajęciach języka angielskiego.

### Edukacja przedszkolna

W okresie dzieciństwa dziecko zaczyna funkcjonować w nowym dla niego środowisku, jakim jest przedszkole. Jest to pierwsze miejsce kontaktu dziecka z formalną instytucją wychowawczą, w której musi spędzać sporą część dnia. Rozpoczęcie edukacji formalnej w przedszkolu to trudny, przełomowy etap w życiu dziecka, które musi przystosować się jednocześnie do wielu nowych elementów. Zmienia się tryb jego życia i rozkład dnia, musi stawić czoła nowym obowiązkom i wymaganiom, przystosować się do przebywania w licznej grupie rówieśników, a na etapie szkolnym pojawiają się nowe zasady pracy: systematyczność, porządek, długotrwała koncentracja uwagi (Klus-Stańska, 2004: 15).

#### Co z tego wynika dla praktyki

Skoro rozpoczęcie edukacji w przedszkolu jest trudną, nową i stresującą sytuacją dla dziecka, to twoim głównym zadaniem na początku roku będzie pomóc dzieciom w oswojeniu się z nią. Pierwsze lekcje nie mogą dzieci przestraszyć, muszą być krótkie i atrakcyjne. Pewnie będzie na nich mniej języka, a więcej zabawy. Nie przejmuj się tym. Zaprocentuje to w kolejnych miesiącach. Najważniejsze, abyś był dla dzieci oparciem, aby czuły się bezpiecznie w twoim towarzystwie. Muszą cię polubić i zaufać tobie. Planując pierwsze lekcje poświęć dużo miejsca na wyznaczanie stałych elementów zajęć. Zachęcam, abyś zbudował schemat, szkielet zajęć, do którego będziesz się odwoływać, planując każdą lekcję. Dorosłym wydaje się, że każde zajęcia muszą zaskakiwać, a w przypadku dzieci w wieku przedszkolnym jest zupełnie inaczej. Dzieci czują się bezpiecznie, kiedy działają w określonych ramach, znają zasady i mogą przewidzieć kolejne elementy zajęć. Dlatego kilka pierwszych zajęć powinno dzieciom pokazać, jak te zajęcia będą wyglądać i czego ty będziesz od nich w związku z tym oczekiwać. Jakie możesz wyznaczyć stałe elementy zajęć?

#### 1. Powitalne rytuały

- pacynka, czyli lalka zakładana na dłoń jak rękawiczka i poruszana palcami nauczyciela, która zawsze będzie witać się z dziećmi. To powinna być zawsze ta sama pacynka znana dzieciom, musi mieć nadane imię, może witać się z dziećmi za każdym razem w ten sam sposób i mówić tylko po angielsku. Możesz wykonać ją sam np. ze skarpety. Zajęcia mogą



zaczynać się od obudzenia pacynki śpiącej w pudełku. Dzieci mogą pukać w pudełko i mówić „knock, knock”, mogą również coraz głośniej mówić „1, 2, 3, play with me!” (spójrz jak robi to nauczycielka z dziećmi [„1,2,3, play with me!”](#) – zabawa rozpoczyna się w minucie 9:11);

- piosenka na powitanie, np. [„Hello Song1”](#), [„Hello Song2”](#), [„Hello Song3”](#), [„Hello Song4”](#);
  - zabawa z piłką (zabawa, która pozwala nauczycielowi zadać pytanie i uzyskać odpowiedź od dziecka. Nauczyciel rzuca piłkę mówiąc: „How are you today?”, dziecko odrzuca mówiąc: „Fine, thank you”. W przypadku najmłodszych dzieci piłkę kulamy po podłodze).
2. Stały zestaw zabaw z kartami obrazkowymi
  3. Story time
    - Najlepiej, jeśli początek tej części zajęć ogłasza jakiś dźwięk, melodia. Dobrze zmienić z dziećmi miejsce w sali. Książeczki do czytania (opowiadania) powinny być w miarę duże i bogato ilustrowane.
  4. Pożegnanie
    - pożegnanie z pacynką i np. położenie jej spać w kartoniku;
    - piosenka na pożegnanie [„Goodbye Song1”](#), [„Goodbye Song2”](#);
    - używanie powieści typu: „Bye, bye butterfly”, „See you later alligator”;
    - stempelek na rękę lub naklejka dla chętnych dzieci.

Okres przedszkolny jest dla dziecka czasem przejścia z funkcjonowania spontanicznego do reaktywnego. Co to oznacza? Rozpoczynając edukację przedszkolną w wieku 3 lat, dziecko działa spontanicznie i ulega pragnieniom. Jeśli czegoś zachce, to od razu, bez zastanowienia się, podejmuje działania, aby to osiągnąć. „To silne pragnienie i spontaniczny sposób działania powodują, że maluch często zabiera coś rówieśnikom lub dorosłym. Powodem tego nie jest jednak chęć pozbawienia kogoś czegoś, ale niemożliwe do opanowania pragnienie” (Smykowski, 2005: 173).

## Rozwój procesów poznawczych

W okresie przedszkolnym można zaobserwować u dziecka głębokie przeobrażenia myślenia. To przeobrażenie następuje **od myślenia egocentrycznego, przez pojęciowe do myślenia intuicyjnego**, które jest najbardziej doskonałą formą myślenia dziecka w wieku przedszkolnym.

**Egocentryzm** dziecka w wieku przedszkolnym przejawia się w każdej formie jego działalności, np. dziecko mówi coś głośno do siebie w obecności innych, których nie słucha (mowa egocentryczna). Nie ma też potrzeby dowodzenia swoich racji poprzez argumentowanie – po prostu wierzy sobie (Smykowski, 2005: 190). Myślenie egocentryczne dziecka widać zwłaszcza w zabawie symbolicznej, w której odtwarza wszystko to, czego doświadczyło, ale modyfikuje według własnego pomysłu. Tu „myśl egocentryczna fałszuje rzeczywistość” (Smykowski, 2005: 190).



### Co z tego wynika dla praktyki

- Prowadzisz zajęcia, a niezainteresowane nimi dziecko zaczyna nagle mówić coś do siebie lub śpiewać piosenkę. Uważasz, że przeszkadza ci w prowadzeniu zajęć, jednak pamiętaj, że nie ma ono złych intencji skierowanych przeciwko tobie, tylko nie potrafi w swoim myśleniu i postępowaniu uwzględnić oczekiwań i odczuć innych osób. Nie ma sensu złościć się, trzeba kontynuować zajęcia.
- Dzieci są przekonane o tym, że potrafią więcej niż naprawdę potrafią. Jeśli wprowadzisz element rywalizacji na zajęciach z najmłodszymi dziećmi (a nie jest to dobry pomysł) to wszyscy będą chcieli być pierwsi. Jeśli zapytasz maluchów, czy potrafią jeździć na nartach, to mimo że zapewne żadne nie miało nart na nogach, wszystkie odpowiedzą twierdząco.
- Dziecko postrzega i interpretuje otaczającą je rzeczywistość przez pryzmat własnej osoby – nie potrafi jeszcze wczuć się w sytuację innych. Nie umie nazywać i rozpoznawać różnych emocji. W najmłodszej grupie nie realizuj tematów związanych z uczuciami.
- Egocentryzm nie pozwala dzieciom współpracować z innymi. Tej umiejętności dzieci jeszcze nie posiadają, dlatego lepiej w najmłodszej grupie przedszkolnej nie planować zadań zespołowych.
- Jeśli będziesz planować przedstawienie lub pokaz z piosenkami dla rodziców to pamiętaj, że mimo tego, iż na próbach wszystko będzie przebiegać zgodnie z twoimi oczekiwaniami, to podczas przedstawienia możesz okazać się jedyną osobą, która będzie chciała występować. Jeśli dziecko nie będzie chciało czegoś zrobić, to najprawdopodobniej żadnym argumentem nie uda ci się go do tego przekonać.

**Myślenie słowne** jest potocznym myśleniem dziecka w wieku przedszkolnym. Przejawia się poprzez spontanicznie pytania zadawane przez dzieci, które są przekonane, że wszystko, co się dzieje, dzieje się w jakimś celu i że każde działanie ma jakąś przyczynę (Smykowski, 2005: 190–191).

**Myślenie intuicyjne** jest najbardziej realistycznym ze wszystkich rodzajów myślenia dziecka w wieku przedszkolnym. Przejawia się bardziej w działaniu niż w mowie. Zamiast z logiki, dziecko korzysta z intuicji podczas rozwiązywania problemów (Smykowski, 2005: 19–192).

„Myślenie dziecka w wieku przedszkolnym nie umożliwia prawidłowego rozumienia wszystkich tych zjawisk, z którymi dziecko się spotyka” (Smykowski, 2005: 187). Według J. Piageta w tym okresie dziecko znajduje się w **stadium myślenia przedoperacyjnego**. Na tym etapie (w odróżnieniu od wcześniejszego stadium) pojawia się zdolność tworzenia reprezentacji (czyli w terminologii Piageta – **funkcji symbolicznej**) (Vasta, Haith, Miller, 1995: 284). To nic innego jak umiejętność wykorzystania jednej rzeczy w celu reprezentowania czegoś innego – zastosowania symbolu, np. klocek zastępujący dziecku samochodzik w zabawie noszącej właśnie nazwę symbolicznej.

### Co z tego wynika dla praktyki

- Zdolność tworzenia reprezentacji przez dzieci pozwala ci na zajęciach bawić się z nimi symbolicznymi odpowiednikami różnych rzeczy, np. kiedy rozdasz dzieciom po jednej



kredce, możecie udawać, że jest magiczną różdżką, wędką, pędzlem, nożem do krojenia, mikrofonem, mieczem itp.

Inną cechą myślenia dziecka w wieku przedszkolnym jest **animizm**, czyli tendencja do przypisywania przedmiotom nieożywionym cech życia (np. rysowanie słońcu oczu, nosa i uśmiechu).

### Co z tego wynika dla praktyki

Animizm jest naturalną cechą rozwojową, jednak nie powinien być wzmocniany przez nauczyciela. Oznacza to, że jeśli dziecko rysuje słońce z oczami to ignorujemy ten fakt, jednak jeśli rysuje słońce bez oczu, nosa i ust to nie pytamy go: „A gdzie są oczy słońeczka?”. Przygotowując karty obrazkowe lub inne pomoce dla dzieci, postaraj się, aby jak najbardziej rzetelnie odzwierciedlały rzeczywisty obraz danego obiektu i aby nie budowały błędnego rozumienia świata. Jeśli np. przygotowujesz kartę z jeżem, to raczej bez jabłka nabitego na igły (jeże nie jedzą jabłek i jest mało prawdopodobne, że będą stać pod jabłonią, czekając aż im takie jabłko spadnie na grzbiet), a jeśli bocian to bez żaby (bociany nie przepadają za żabami). Spójrz na dwie możliwości pokazania dzieciom motyla. Widzisz różnicę? Którą kartę obrazkową wolałbyś pokazać dzieciom?



© 2009 Encyclopædia Britannica, Inc.

Ryc. 2. Nierealistyczne i realistyczne przedstawienie motyla na karcie obrazkowej

### Zabawa – podstawowa forma aktywności (od zabawy „na serio” do gry z regułami)

Zabawa to najważniejsza rozwojowo forma działalności dzieci w wieku przedszkolnym. Dzięki zabawie dziecko poznaje otaczający je świat. Formy zabawy zmieniają się i ewoluują



w toku rozwoju dziecka, pokazując nam, jak zmienia się u dzieci sposób rozwiązywania problemów poznawczych.

### Co z tego wynika dla praktyki

- Przede wszystkim obserwuj, w co bawią się dzieci i wykorzystuj tematykę zabaw podczas zajęć z języka angielskiego.
- Przeznaczaj część czasu na zabawę z dziećmi. Podczas takiej zabawy, np. w sklep, nie skupiaj się na tym, aby dzieci wykonywały jakieś określone czynności czy wypowiadały określone słowa, po prostu używaj języka angielskiego do komunikacji z nimi. Taka forma aktywności na zajęciach języka angielskiego w przedszkolu jest bardziej wartościowa edukacyjnie niż kolorowanie przez dzieci obrazków przy stoliku przez połowę zajęć (to niestety częsta praktyka w przedszkolach).

Około trzeciego roku życia pojawia się **zabawa „na serio”**. To taka forma zabawy, w której dziecko naśladuje zaobserwowane zachowania innych osób. Ta imitacja ma poważny charakter. Nie ma w niej dużej swobody. Dziecko jest skoncentrowane i skupione na imitacji zachowań. Zabawa „na serio” umożliwi dzieciom trening w tych obszarach, w których nie mogą, ze względu na swój wiek, jeszcze uczestniczyć i które są możliwe wyłącznie w zastępczej formie (np. gotowanie, majsterkowanie).

Kolejną formą zabawy jest **zabawa „na niby”**. Ona odgrywa najważniejszą rolę w rozwoju dziecka i pełni kilka bardzo ważnych rozwojowo funkcji. Przede wszystkim dzięki tej formie zabawy dziecko zaspokaja swoje pragnienia, niemożliwe do realizacji w tym wieku w innej formie (np. zabawa w sprzedawcę, strażaka itp.) Poza tym rozwija się społecznie, emocjonalnie, moralnie i umysłowo. O ile na początku edukacji przedszkolnej do zabawy w strażaka dziecko potrzebuje munduru, kasku i węża oraz przestrzeni całego domu, to pod koniec okresu przedszkolnego wystarczy figurka i przestrzeń stołu.

### Co z tego wynika dla praktyki

- Stadium zabawy „na serio” wymaga od ciebie, abyś proponował dzieciom zabawy i aktywności, które będą imitować rzeczywistość w stosunku 1:1. Kiedy będziecie uczyć się piosenki *The wheels on the bus* musisz zbudować autobus z krzesła, przynieść kierownicę-zabawkę, przyczepić koła itp. Autobus musi w jak największym stopniu odzwierciedlać prawdziwy autobus. Dzieci z kolei będą bardzo „sztywno” odgrywać swoje role.
- Stadium zabawy na niby pozwala ci z kolei bawić się z dziećmi w różnorodne zabawy. Możecie udawać wróżki, kosmitów itp. Dzieci będą potrafiły już zachowywać się tak jak stworzone przez nie postacie. Będą umiały wejść w rolę i kreatywnie ją budować.

**Gra z regułami** to zabawa, która pojawia się najpóźniej w repertuarze zabaw dziecka w wieku przedszkolnym i jest kontynuowana w takiej samej formie w wieku szkolnym. W toku rozwoju zabawa „na niby” traci iluzoryczność, naiwność, spontaniczność i nieprzewidywalność. W grze inaczej wyglądają relacje społeczne. Na pierwszym planie jest relacja partnerska z rówieśnikiem, wymagająca wspólnego podporządkowania się tym samym celom i regułom. Dzieci wiernie przestrzegają reguł, nie potrafią jeszcze negocjować celów gry.





Gra jest rodzajem aktywności ludycznej i opiera się na regułach oraz ustalonych prawach. Gra toczy się według porządku, niezależnie od intencji graczy. To typ zabawy, ale odwołujący się do stałych, powtarzalnych i akceptowanych reguł. Tak jak bierki czy gra w szachy opierają się na zasadach istniejących obiektywnie, tak reguły zabawy ustalane są na potrzeby tej, a nie innej zabawy, przez konkretnych uczestników, w konkretnym czasie i konkretnej przestrzeni. Zabawa wymyka się ścisłym regułom, podczas gdy grę realizuje się „na poważnie” (Waloszek, 2006: 296–297).

Zabawa	Gra
Wynik nie jest ważny.	Wynik jest ważny.
Reguły są zmienne.	Reguły są stałe.
Przestrzeń zmienia się.	Przestrzeń raczej nie zmienia się.
Uczestnicy regulują czas.	Reguły wyznaczają czas.
Liczba uczestników jest dowolna.	Liczba uczestników jest określona.
Przebieg jest nieprzewidywalny.	Przebieg jest określony.

Tab. 1. Różnice pomiędzy zabawą a grą (Waloszek, 2006: s. 302)

Dzieci uwielbiają wszelkiego rodzaju gry (pamiętaj, że może to być trudne z najmłodszymi przedszkolakami, które dopiero uczą się przestrzegać reguł w grach), począwszy od ruchowych typu pajac czy klasy, poprzez gry planszowe i stolikowe, a kończąc na zespołowych grach towarzyskich typu kalambury, zgadnij kim jestem, twister itp. Staraj się, aby w miarę możliwości gry wyzwały przede wszystkim współpracę uczniów, a nie rywalizację między nimi.

### Co z tego wynika dla praktyki

Jeśli podczas gry skupisz się na rywalizacji między dziećmi, spowoduje to pojawienie się negatywnych emocji, z którymi dzieci, ze względu na swą niedojrzałość emocjonalną i społeczną, nie będą potrafiły sobie poradzić. Mogą płakać, że nie są pierwsze, mogą stać się agresywne wobec kolegów – na pewno nie chcesz takich zachowań na swoich zajęciach. Dlatego jeśli wprowadzasz element rywalizacji, to niech każde dziecko rywalizuje samo ze sobą, starając się odnieść coraz lepszy wynik. W przypadku gier zespołowych zwracaj uwagę na współpracę i wsparcie kolegów z zespołu.

Jakie mogą być pomysły na wykorzystanie gier z regułami na zajęciach języka angielskiego z najstarszymi przedszkolakami (5–6 latki):



- Memory: dzieci poszukują dwóch takich samych obrazków. Kiedy je znajdą, zabierają parę. Dziecko, które zbierze najwięcej par wygrywa (nie musisz tego akcentować).
- Gry planszowe i stolikowe, np. Candy Land (gra planszowa do nauki nazw kolorów), Who is it? (gra planszowa do nauki stawiania pytań dotyczących wyglądu; w przypadku młodszych dzieci zamiast pytania: „Has he got a big nose?” dzieci mogą pytać „Big nose?” „Blue eyes?”),
- Gra ruchowa: What’s the time Mr Wolf? Reguły gry znajdują się [tutaj](#).
- Gra w pajaca: narysuj znanego dzieciom pajaca, lecz zamiast cyfr narysuj różnokolorowe koła lub połóż zalaminowane karty obrazkowe (1 pole – 1 karta obrazkowa). Dziecko skacząc (mniejsze dziecko może skakać obunóż), musi wypowiadać słowa w języku angielskim.
- Gra w klasy: często nazywana tak jest gra w pajaca, jednak gra w klasy to zupełnie inna gra, świetnie nadająca się na powtórkę słownictwa. Należy narysować kredą na asfalcie (lub wykleić taśmą malarską na podłodze) duży prostokąt podzielony na 2 kolumny i 5 wierszy. Dzięki temu powstanie 10 pól. Oprócz pól START i FINISH jest 8 pól wolnych, które nauczyciel wypełnia wraz z dziećmi kategoriami słów, które dzieci już znają (powtórka materiału) oraz jedną kategorią dopiero poznawaną przez dzieci. Skakanie w klasy polega na wybraniu jednej kategorii (może być przez rzut kamyczkiem na określone pole), a następnie wypowiedaniu słów i skakaniu przez kolejne pola. Słowo wypowiada się dwa razy, skacząc przez dwa kolejne pola. W sumie potrzeba 4 słów, aby przejść całą planszę. Dzieci mogą skakać obunóż lub na jednej nodze, jeśli potrafią.

Clothes	Pets
Numbers	Fruit
ZOO animals	Farm Animals
Colours	Food
START	FINISH

Tab. 2. Przykładowy schemat gry w klasy



- Kalambury: dzieci (w przypadku szkoły podstawowej mogą zostać podzielone na dwie drużyny, ale w przedszkolu wszystkie powinny tworzyć jeden zespół) odgadują to, co pokazuje jedno lub kilkoro dzieci. Prosty przykład kalamburów znajduje się [tutaj](#).
- Kostka TPR (Total Physical Response): weź w miarę duży karton w kształcie sześcianu, zaklej go i przyklej na każdą ze ścian kartkę w innym kolorze (mogą to być podstawowe kolory, które posłużą do nauki lub utrwalenia nazw kolorów). Na każdej ścianie napisz i narysuj symbolicznie inną czynność do wykonania, np. Touch Toes, Arm Circles, Jumping Jacks, Squats, Hop on 1 Foot, Run in Place. W opcji prostszej kolejne dzieci rzucają kostką, a reszta przez kilka sekund musi wykonywać „wyrzuconą” czynność. W opcji trudniejszej dzieci wykonują ćwiczenie tak długo, aż dziecko, które rzuci kostką, nie przebiegnie po zewnętrznym obwodzie koła. Jeśli wykonasz więcej kostek, dzieci będą mogły grać w mniejszych zespołach i częściej rzucać kostką.

## Uczenie się – od spontanicznego do reaktywnego

Charakterystyczną cechą uczenia się dziecka do trzeciego roku życia jest to, że uczy się według własnego programu. Jest to uczenie się spontaniczne. Z kolei charakterystycznym dla wieku szkolnego typem uczenia się jest uczenie się pod kierunkiem nauczyciela, czyli uczenie się reaktywne. W połowie wieku przedszkolnego dziecko uczy się w sposób spontaniczno-reaktywny. O ile dziecko do trzeciego roku życia robi to co chce, a w wieku szkolnym to, czego chce jego nauczyciel, to w wieku przedszkolnym dziecko „robi to, co chce, ale chce tego, czego chce jego wychowawca” (Wygotski, 1971: 518). Nauka spontaniczno-reaktywna przygotowuje dziecko do nauki w szkole, gdyż dostarcza mu różnych pojęć oraz przygotowuje do opanowania najważniejszych umiejętności szkolnych, takich jak pisanie i czytanie (Smykowski, 2015: 127).

### Co z tego wynika dla praktyki

Cały czas edukacji dzieci w przedszkolu jest przejściowym okresem, przygotowującym je do podjęcia formalnej edukacji w szkole. Nauka spontaniczno-reaktywna oznacza, że dziecko będzie uczyło się tego, co jest dla niego interesujące, ważne, ciekawe.

- Planuj zajęcia z języka angielskiego tak, aby było w nich dużo zabaw, zwłaszcza ruchowych.
- Pozwalaj dzieciom dokonywać samodzielnych wyborów, np. jakim chcą być zwierzęciem w zabawie (nawet jeśli połowa dzieci będzie słoniami, a połowa żyrafami, zmodyfikuj zabawę tak, aby się udało, mimo wąskiego wyboru zwierząt).
- Wdrażaj dzieci do uczenia się reaktywnego i twórz zadania, które wymagają koncentracji na instrukcji wydawanej przez nauczyciela. Jednocześnie obserwuj dzieci. Jeśli większość nie daje sobie rady, oznacza to, że jeszcze nie są gotowi do takich aktywności.
- Bądź w kontakcie z głównym nauczycielem dzieci. Dowiedz się, czym akurat zajmują się dzieci i wykorzystaj tę tematykę na zajęciach z języka angielskiego.
- Zachęcaj do udziału w zajęciach, ale nikogo do tego nie zmuszaj.



## Rola wyobraźni

W wieku przedszkolnym bardzo intensywnie rozwija się **skłonność do wyobrażania sobie i fantazjowania**. „Dzieci [...] pragną tego wszystkiego, z czym nie miały jeszcze kontaktu, czego nie poznały i co pozwala na fantazjowanie. Ponieważ fantazjowanie związane jest w tym okresie z dążeniem do czegoś przyjemnego i unikania nieprzyjemnego, dziecko rozwija fantazje na wszystkie nieznane przedmioty” (Smykowski, 2015: 111). To właśnie w okresie przedszkolnym dochodzi do pojawienia się w świadomości dziecka nowej, nie występującej wcześniej u innych gatunków, formy rozwojowej – wyobraźni (Wygotski, 2002: 144). Daje ona dziecku możliwość zrozumienia otoczenia i nowych zjawisk. Niestety, często to rozumienie ma charakter irracjonalny, gdyż nie jest kierowane logiką.

### Co z tego wynika dla praktyki

Wykorzystaj to, że u dzieci w wieku przedszkolnym następuje rozwój wyobraźni:

- czytaj i opowiadaj o wróżkach, smokach, księżniczkach – im bardziej niewiarygodne ich przygody, tym lepiej.
- pozwalaj dzieciom puszcząć wodze wyobraźni, nie komentuj i nie poprawiaj prac dziecięcych, jeśli nie odwzorowują rzeczywistości: słońce może być zielone, a dom może mieć skrzydła i unosić się ponad powierzchnią ziemi.

## Edukacja wczesnoszkolna

Okres późnego dzieciństwa niesie ze sobą szereg zadań rozwojowych, które dziecko musi zrealizować, aby sprostać oczekiwaniom szkoły i rodziców. Na okres późnego dzieciństwa, zgodnie z koncepcją Havighursta, przypada wiele zadań rozwojowych, m.in. kształtowanie się realistycznej samooceny, wynikającej z dostrzegania związku pomiędzy działaniem i jego rezultatami, uczenie się współżycia i współpracy z rówieśnikami, rozwijanie umiejętności czytania, pisania i liczenia, czy osiągnięcie samodzielności (Hurlock, 1985: 90, Sowińska, 2002: 23).

Dziecko w młodszym wieku szkolnym buduje nowy typ relacji „ja-świat”. W tym czasie niemal całkowicie skierowuje swoją uwagę i aktywność ku światu zewnętrznemu. Jest to okres realizmu, intensywnego nabywania wiedzy o otaczającym świecie i sobie samym oraz kształtowania własnych kompetencji (Bałachowicz, 2009: 104).

### Rozwój procesów poznawczych

Obowiązek szkolny stymuluje, zapoczątkowany we wcześniejszym okresie życia, rozwój procesów poznawczych, który przejawia następujące kierunki:

- Rozwijają się **spozrzeganie dowolne**, które początkowo związane z praktycznym działaniem dziecka, w wieku szkolnym przekształca się w celowo podejmowaną czynność badawczą inspirowaną wyłącznie celami poznawczymi (Matczak, 2003: 63).



Intensywnie rozwija się funkcja uwagi. Pozwala ona na koncentrację na wielu rzeczach jednocześnie i przez długi czas. Dzięki temu dziecko może uczyć się wielu przedmiotów i robić to przez wiele godzin.

- Wzrasta stopień koncentracji uwagi i pojawia się **umiejętność skupiania uwagi dowolnej**, dzięki czemu dziecko potrafi dokonać celowej, planowej i systematycznej obserwacji. Umiejętność ta pozwala mu skupić uwagę na wykonywanym zadaniu, mimo docierających do niego konkurencyjnych bodźców, a jednocześnie pozwala kontrolować i modyfikować własne czynności, w zależności od obranego celu. **Umiejętność dowolnego skupiania uwagi jest przydatna w nauce szkolnej, a jej poziom często determinuje postępy w nauce** (Appelt, 2006: 265).
- Pamięć przekształca się z mechanicznej w **coraz bardziej logiczną**. Podczas zapamiętywania dziecko stara się zrozumieć treść tego, czego się uczy, dokonując analizy, przekształcenia i organizacji informacji zawartych w materiale przy wykorzystaniu strategii pamięciowych (Stefańska-Klar, 2000: 135; Appelt, 2006: 265). Zmiany w zakresie posługiwania się strategiami pamięciowymi u dziecka w okresie późnego dzieciństwa, wiążą się ze **wzrostem dowolności pamięci**, w wyniku której dziecko potrafi celowo zapamiętywać treści z nastawieniem na ich reprodukcję, np. przed nauczycielem (Appelt 2006: 270). Pojawiająca się w tym okresie życia świadomość możliwości stosowania różnych strategii służących efektywniejszemu zapamiętywaniu, pozwala dziecku oceniać ich skuteczność, modyfikować je, dopasowując do swojego stylu uczenia się oraz poznawać nowe strategie. W ten sposób dziecko doskonali **metapamięć**, czyli wiedzę o zapamiętywaniu (Appelt 2006: 271), która umożliwia mu szybsze i sprawniejsze przyswajanie nowych wiadomości.

### Co z tego wynika dla praktyki

Musisz pokazywać uczniom, w jaki sposób mają uczyć się języka angielskiego. Istnieje cały szereg zabiegów, które pomogą uczniom skuteczniej zapamiętywać nowy materiał językowy. Posłuchaj krótkiego [wykładu wideo pt.: Wstęp do efektywnego zapamiętywania i mnemotechnik](#). Oto wybrane techniki, które z pewnością okażą się odpowiednie dla najmłodszych uczniów:

- **Technika rysunku**

Naucz swoich uczniów, że przy każdym możliwym wyrazie zapisanym w zeszycie powinni wykonać schematyczny rysunek. Wyjaśnij im, że mózg łatwiej zapamiętuje obrazy, dlatego w procesie uczenia się warto jak najczęściej posiłkować się rysunkami. Naucz też dzieci robić mapy myśli, które są bardziej skuteczną formą notowania. O mapach myśli możesz posłuchać na stronie [https://www.youtube.com/watch?v=kEChj8g6\\_fU](https://www.youtube.com/watch?v=kEChj8g6_fU).

- **Technika słów zastępczych (technika skojarzeń)**

Pokaż uczniom, jak mogą budować skojarzenie między słowem, którego chcą się nauczyć, a słowem lub słowami brzmiącymi podobnie, które znają, np. jeśli dziecko ma zapamiętać



słowo „eye”, to może sobie wyobrazić, że coś wpada mu do oka i mówi „aj”, bo go boli oko. Takie skojarzenie nie musi dokładnie odzwierciedlać wymowy uczonego słowa, może być tylko inspiracją, np. przy nauce słowa „torch” możemy wyobrazić sobie „tort”, z którego wystaje latarka i oświetla całą przestrzeń wokół tortu. Ważne, żeby te skojarzenia były tworzone przez samych uczniów, bo wtedy z większą łatwością je zapamiętają. Warto posłuchać [materiału wideo na temat techniki słów zastępczych](#).

- **Technika historyjki z nieznanym słówkiem**

Pobaw się z uczniami w wymyślanie ustnej historyjki, w której kilkakrotnie pojawi się jedno lub dwa słówka w języku angielskim. Dzieci mogą wymyślać tę historię w parach lub kilkuosobowych zespołach, ale za pierwszym razem zróbcie to razem. Przykładowa historia pomagająca w zapamiętaniu słowa: „carrot”: jesienią na straganie można znaleźć pomarańczową długą „carrot” z zielonym pióropuszem. Ja bardzo lubię „carrot”, zwłaszcza ugotowaną do obiadu. Mówi się, że jedzenie „carrot” jest dobre dla naszych oczu. Króliki też uwielbiają „carrot”.

- **Fiszki**

Pokaż uczniom, jak mogą samodzielnie tworzyć fiszki, które po jednej stronie mają obrazek, a po drugiej słowo. Już sam proces ich tworzenia sprzyja zapamiętywaniu, a dodatkowo fiszki stanowią bardzo dobry materiał do powtórek przed sprawdzianem. O różnych odmianach fiszek możesz posłuchać na stronie <https://www.youtube.com/watch?v=ee1I02hZH8>.

Orientacja w rzeczywistości dziecka związana jest z jego bezpośrednim działaniem i percepcją najbliższego otoczenia, a myślenie znajduje się, zgodnie z poglądem J. Piageta, w fazie kształtowania się **operacji konkretnych**. Pod koniec okresu wczesnoszkolnego dziecko potrafi wykonywać działania umysłowe w przeciwnych kierunkach oraz potrafi spojrzeć na swoje otoczenie z różnych punktów widzenia (Piaget, 1966: 52; Matczak, 2003: 74–76). Dopiero kiedy rozwinie się myślenie logiczne (najczęściej pod koniec okresu późnego dzieciństwa), dziecko jest w stanie przeprowadzić wnioskowanie przyczynowo-skutkowe, czyli wyjaśnić wiele zjawisk oraz przewidywać następstwo zdarzeń.

### **Co z tego wynika dla praktyki**

Treści nauczania dzieci w młodszym wieku szkolnym powinny koncentrować się na konkretach. Jeśli czegoś nie potrafisz dziecku pokazać, przynieść lub narysować, to znaczy, że nie powinieneś go tego uczyć. Dzieci w młodszym wieku szkolnym mogą mieć problemy z nauką odczytywania czasu, w orientacji na mapie, czy w zrozumieniu, co jest krajem, a co miastem. Nauczenie ich tego w języku obcym będzie tym bardziej utrudnione.

### **Uczenie się reaktywne**

Uczenie reaktywne **pod kierunkiem nauczyciela** jest typem uczenia się charakterystycznym dla wieku szkolnego. Dziecko jest gotowe do rezygnacji z działania zgodnego z własnym



pragnieniem. Jego pragnieniem jest to, czego wymaga od niego ważna dla niego osoba. Jest skłonne uczyć się, czyli podporządkować się programowi narzuconemu przez nauczyciela. Ten typ uczenia się i związana z nim skłonność do interesowania się tym, w co angażuje się nauczyciel, będzie wygasał wraz ze zbliżaniem się do okresu dojrzewania (Smykowski, 2015: 127).

Dziecko, które rozwija się prawidłowo, uczy się chętnie i z łatwością. Często **podejmuje się zadań, które przekraczają jego możliwości**. Dzieje się tak, gdyż uczenie się reaktywne zabezpiecza dziecko przed porażką. Dziecko ufa wiedzy i umiejętnościom otaczających je dorosłych i gotowe jest z nich skorzystać, jeśli tylko zaistnieje taka potrzeba. „Nauka reaktywna tworzy w tym wieku strefę najbliższego rozwoju, to znaczy, że to ona określa kierunek i formę dokonujących się w tym wieku procesów dojrzewania” (Smykowski, 2015: 128).

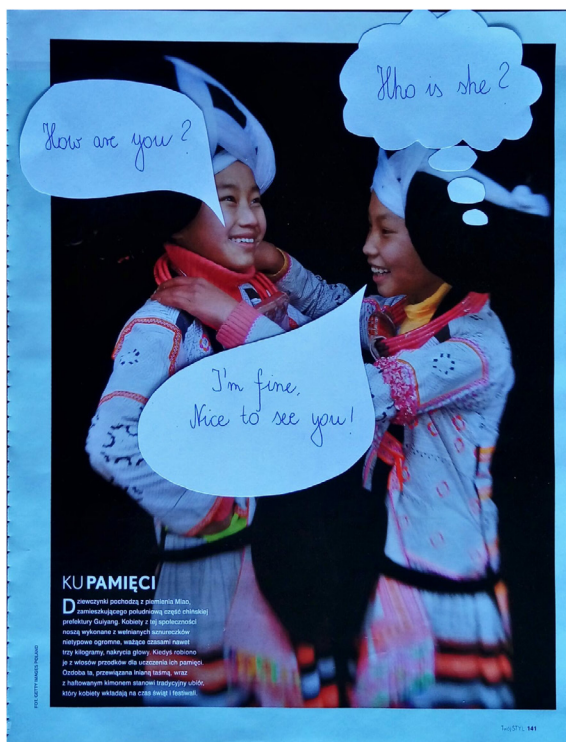
### Co z tego wynika dla praktyki

- Kluczowe dla procesu uczenia się dzieci będzie to, jak ważną osobą dla nich będziesz. Jeśli z entuzjazmem podejdziesz do treści, których nauczasz, dzieci zareagują równie entuzjastycznie i będą uczyć się tego, co im zaproponujesz. W jaki sposób możesz pokazać swoje zaangażowanie i entuzjazm?
  - bądź uśmiechnięty, pokazuj uczniom, że ich bezwarunkowo akceptujesz i lubisz;
  - bądź przygotowany do zajęć;
  - wykorzystuj różne pomoce dydaktyczne i nie ograniczaj się do pracy z podręcznikiem;
  - pod koniec lekcji zapowiedz atrakcyjną aktywność albo wspomnij o ciekawym temacie, który będziesz realizować z uczniami na kolejnej lekcji; możesz również poprosić uczniów o przyniesienie określonych przedmiotów z domu;
  - doceniaj zaangażowanie uczniów, motywuj i zachęcaj ich do wysiłku
  - organizuj pozalekcyjne aktywności uczniów – możesz prowadzić kółko zainteresowań związane z językiem angielskim, anglojęzyczną gazetkę, przygotowywać z uczniami tematyczne anglojęzyczne przedstawienia (np. z okazji Świąt, walentynek, końca roku szkolnego itp.);
  - zaangażuj uczniów w proces projektowania i wyposażania pracowni językowej oraz kącika książki anglojęzycznej w bibliotece.
- Skoro dziecko w młodszym wieku szkolnym chętnie zabiera się za zadania, które przekraczają jego możliwości, oznacza to, że nie możesz proponować mu infantylnych i zbyt prostych aktywności. Dzieci w tym wieku lubią zadania – wyzwania, np:
  - Każdy uczeń otrzymuje 4 kartki A4 i wykonuje karty skojarzeń z czterema porami roku. W okienku na dole pisze nazwę pory roku, a na kartce rysuje wszystkie związane z nią skojarzenia. Następnie podpisuje te rysunki (można korzystać ze słowników). Następnie karty te mogą zostać wykorzystane przez nauczyciela do stworzenia bingo, np. nauczyciel spisuje wszystkie wyrazy z kart letnich i one stanowią bazę słów w grze. Wygrywa ten uczeń, który jako pierwszy zakreśli (zasłoni przy użyciu żetonów, np. monet lub zakrętek



od napojów), wszystkie rysunki. Jest to alternatywa dla prostej karty pracy z podręcznika, w której zadaniem ucznia jest podpisanie pór roku i pokolorowanie obrazka. UWAGA! Kolorowanie obrazków nie jest już zadaniem rozwojowym dla ucznia w wieku szkolnym i nauczyciel nie powinien stawiać mu takich zadań.

- Uczniowie pracują w czteroosobowych grupach. Każda grupa otrzymuje arkusz szarego papieru. Jedna osoba kładzie się na papierze, a pozostali obrysowują jej kontur. Następnie zadaniem uczniów jest narysować organy wewnętrzne (uczniowie mogą korzystać z atlasów anatomicznych) i je podpisać. Plakaty zawiesz w sali. Następnie mogą wykonać z masy solnej organy 3D, które po wysuszeniu mogą stanowić materiał do odgadywania w „mystery box” (więcej przeczytasz w Zeszycie ćwiczeń).
- Zadania domowe niestety często bywają mało atrakcyjne dla uczniów. Warto tę tendencję zmienić. Domowym zadaniem-wyzwaniem może być np.:
  - przeprowadzenie wywiadu (lub zrobienie ankiety) z członkami rodziny, a następnie zaprezentowanie wyników na wykresie;
  - nagranie (przy wykorzystaniu funkcji telefonu dziecka lub rodzica) krótkiej scenki, w której aktorami mogą być maskotki, figurki lego lub samo dziecko z kolegami;
  - wyszukanie w magazynach lub gazetach zdjęć i doklejenie im komiksowych chmurzek z dialogami.



Ryc. 3. Ilustracje z magazynu „Twój Styl” z marca 2017 roku z chmurkami dialogowymi stworzonymi przez uczennicę klasy III szkoły podstawowej





## Rozwój społeczno-emocjonalny

Jednym z czynników rozwoju społecznego w młodszym wieku szkolnym jest wejście w grupę rówieśniczą oraz pełnienie nowych ról społecznych. Choć już w przedszkolu można zaobserwować elementy socjalizacji „poprzez rówieśników”, to szkoła jest głównym miejscem kształtowania się psychiki w ścisłej relacji z grupą (Stefańska-Klar, 2000: 148). Dziecko coraz bardziej liczy się z opinią grupy rówieśniczej, która uczy dziecko pojęcia normy oraz posłuszeństwa wobec norm jawnych, a potem ukrytych. Wchodząc w liczne i zróżnicowane ze względu na cel interakcje z innymi członkami grupy, dziecko poznaje i trenuje nowe zachowania i role oraz poszerza wiedzę o ludziach i zjawiskach społecznych. Daje mu to możliwość lepszego zrozumienia sytuacji społecznych oraz rozwija w zakresie wnioskowania społecznego (Stefańska-Klar, 2000: 148).

Dzięki życiu w grupie doskonalą się samokontrola, gdyż dziecko uczy się kontrolować swoje reakcje emocjonalne i wyrażać je w akceptowanej społecznie formie (Matczak, 2003: 224; Stefańska-Klar, 2000: 152). Dziecko uczy się podejmować pewne czynności niezależnie od ich wartości emocjonalnej, tylko ze względu na poczucie obowiązku (Matczak, 2003: 224). Nawiązywanie przyjaźni sprzyja trenowaniu m.in. takich uczuć i postaw jak: empatia, altruizm, lojalność, solidarność czy odpowiedzialność za drugą osobę (Stefańska-Klar, 2000: 150).

### Co z tego wynika dla praktyki

Podczas zajęć uczniowie powinni mieć szereg okazji do tego, aby pracować w zespołach, ponieważ taka forma pracy pozwala im doskonalić ważną w XXI wieku umiejętność współdziałania z innymi. Jest też dla uczniów bardzo atrakcyjna, przez co motywuje ich do działania. Dzielić na grupy możesz na kilka sposobów: może to być dobór losowy (np. decyduje kolor lub kształt wylosowanej karki) lub celowy (np. grupy koleżeńskie, grupy o zróżnicowanym poziomie, grupy jednorodne). Rozpoczynaj przygotowania do pracy w grupie od organizowania pracy w parach, potem w trójkach. Mówi się, że najbardziej efektywne są grupy czteroosobowe. Kiedy uczniowie przystępują do pracy w grupie, dobrze jeśli wiedzą, jaką pełnią w niej rolę.

Przykładowe role pełnione w grupie:

- Resource Manager (przekazuje grupie otrzymane przez nauczyciela materiały);
- Time Keeper (pilnuje czasu przeznaczonego na wykonanie zadania);
- Writer (zapisuje pomysły grupy);
- Communicator (przedstawia wyniki pracy grupy nauczycielowi lub na forum klasy);
- Coach (motywuje grupę do pracy).



Zadania, które będziesz dawał do rozwiązania grupom, muszą być dużo trudniejsze i bardziej złożone niż zadania indywidualne. Bardzo często mogą zabrać czas całych zajęć. Przykładowe zadania dla grup:

- wykonanie grupowego lapbooka (więcej o tworzeniu lapbooków przeczytasz w „Poradniku Mentora”);
- stworzenie komiksu na określony temat;
- nagranie scenki filmowej dotyczącej tematu;
- zaprojektowanie i wykonanie gry (karcianej lub planszowej) do nauki języka angielskiego.

### Rozwój samodzielności i potrzeba kompetencji

E. Erikson nazywa ten okres życia **wiekem pracowitości albo poczucia niższości**. Wiąże się on z kształtowaniem się poczucia kompetencji i skuteczności w działaniu. Wynikają one z celowej aktywności dziecka oraz intensywnego uczenia się i ćwiczenia różnych sprawności indywidualnie oraz w grupie. „Dziecko rozwija w sobie przemyślność i pracowitość – tzn. dopasowuje się do obcych praw, rządzących światem narzędzi i instrumentów. Doprowadzenie czynności wytwarzania do końca, stanowi cel, który stopniowo wypiera zachcianki i pragnienia związane z zabawą” (Erikson, 2000: 270). Niebezpieczeństwem dla dziecka w młodszym wieku szkolnym jest poczucie niższości, gdyż brak sukcesów i nieradzenie sobie z zadaniami, prowadzą do wzrostu niepowodzeń i utraty pozycji w grupie rówieśniczej, a w konsekwencji sprzyjają wytworzeniu się u dziecka poczucia mniejszej wartości (Erikson, 2000: 269–272).

Rozpoczęcie nauki w szkole jest ważną próbą dziecięcej samodzielności i zaradności. W zakresie rozwoju samodzielności dziecko w młodszym wieku szkolnym znajduje się na etapie samodzielności poznawczej, w której aktywność zdominowana jest przez czynnik intelektualny. Jest to okres, kiedy dziecko potrafi już korzystać z uprzednich doświadczeń, a samodzielność przejawia się w świadomym kierowaniu własną aktywnością oraz ponoszeniu konsekwencji swoich decyzji i działań (Kuszak, 2006: 36).

### Co z tego wynika dla praktyki

Stwórz takie warunki, aby każdy uczeń mógł odnosić sukcesy na lekcjach języka angielskiego. Dokonasz tego indywidualizując proces nauczania i uczenia się. Na pewno nie osiągniesz tego, jeśli będziesz kazać wszystkim uczniom wykonywać w tym samym czasie te same zadania z podręcznika. Jak indywidualizować pracę na lekcji?

- Pozwól uczniom wybrać jedno z kilku zaproponowanych przez ciebie zadań (o różnym poziomie trudności). Dzięki temu każdy uczeń sam wybierze zadanie najbardziej odpowiadające jego możliwościom i zainteresowaniom. Np. zadaniem uczniów jest stworzenie karty pracy dla swoich kolegów związanej z poznanymi w rozdziale podręcznika słówkami (części ciała, narządy wewnętrzne, choroby). Uczniowie mogą wybierać spośród czterech różnych zadań:



1. **Wykreślanka** – uczeń musi ukryć 7 nazw chorób w kwadracie z różnymi literami (sam musi wykonać ten kwadrat lub może otrzymać od ciebie kwadrat z polami do uzupełnienia).
2. **Dopasowywanie** – uczeń po jednej stronie kartki rysuje 7 części ciała, a po drugiej stronie wypisuje ich nazwy. Zadaniem osoby rozwiązującej tę kartę pracy będzie połączenie nazw organów z obrazkami.
3. **Krzyżówka** – dostarczasz uczniom obrazki i definicje, a ich zadaniem jest zaprojektowanie graficzne krzyżówki.
4. **Dopasowywanie #2** – uczeń wybiera 5 narządów wewnętrznych (zapisuje je po jednej stronie kartki) i próbuje wyjaśnić ich funkcje w języku angielskim (opisy funkcji po drugiej stronie kartki). Podczas tworzenia karty pracy korzysta ze słownika (do wybrania tego zadania należy zachęcać uczniów zdolnych).

## Podsumowanie

Nauczanie dzieci będzie skuteczne tylko wtedy, kiedy w planowaniu i prowadzeniu zajęć uwzględniś ich cechy rozwojowe. Nierespektowanie tych cech i działanie wbrew naturze rozwojowej dzieci, doprowadzi zarówno je, jak i ciebie, do frustracji i spowoduje, że lekcje języka będą nieskuteczne i nieatrakcyjne.

Jakie praktyczne wnioski wynikają z przeprowadzonej powyżej analizy specyfiki rozwoju dzieci?

- w związku z myśleniem konkretnym, nauka musi wiązać się z konkretnymi przedmiotami i sytuacjami bliskimi doświadczeniom dzieci; musi wiązać się z tym, co znajduje się w zasięgu wzroku dziecka;
- myślenie konkretne uniemożliwia formalną naukę gramatyki; nie warto objaśniać terminów gramatycznych; przydatne będą powtarzane przykłady sensownych, prawdziwych i znaczących dla dzieci zdań;
- krótkie odcinki koncentracji uwagi powodują, że zadania i ćwiczenia powinny być krótkie; zajęcia powinny obfitować w różnorodne bodźce podtrzymujące uwagę (obrazy, dźwięk, ruch, film);
- szybkie zapamiętywanie i szybkie zapominanie wymaga stałego powracania do przerobionego materiału;
- zajęcia powinny opierać się na zabawie językowej i różnych formach ekspresji teatralnej, plastycznej, muzycznej oraz na fizycznej aktywności (ruch, gimnastyka);
- reakcje emocjonalne dzieci bywają silne i spontaniczne, dlatego tak samo mocno, jak entuzjazm i zainteresowanie, będą okazywały zniechęcenie, znudzenie i zmęczenie – nie traktuj takich zachowań jako objawu złego wychowania, lecz jako sygnał do zmiany aktywności (Komorowska, 2002: 32–33).



## Wybrane metody nauczania języka angielskiego dzieci

### Metoda naturalna

Metoda naturalna (The Natural Approach), autorstwa Tracy Terrella i Stevena Krashena, polega na analogicznym do nauki pierwszego języka sposobie wprowadzania języka obcego. Opiera się na założeniu, że dla opanowania języka obcego kluczowa jest tzw. **ekspozycja znacząca**, czyli słuchanie obcojęzycznych wypowiedzi, których sens jest zrozumiały ze względu na zrozumiały kontekst sytuacji. W tej metodzie musisz posługiwać się w miarę możliwości jak najprostszym językiem, wspierać swoje wypowiedzi mimiką i gestami, powtarzać ten sam komunikat na różne sposoby i okazywać radość, gdy dzieci zaczynają rozumieć, co do nich mówisz. Nie prowokujesz dzieci do mówienia, a gdy same zaczynają w końcu mówić, to nie poprawiasz ich błędnych wypowiedzi. Wszystko to wiąże się z założeniem, że uczeń **nie może doświadczać stresu ani lęku** podczas zajęć językowych, gdyż takie emocje będą blokować uczenie się. Dzieci mają czuć się bezpiecznie (Komorowska, 2002: 25–26). Ta metoda sprawdzi się w przedszkolach dwujęzycznych, gdzie jeden z nauczycieli zawsze komunikuje się z dziećmi w języku obcym. Uświadamia również, że w procesie edukacji językowej ważna jest odpowiednia ekspozycja ucznia na sensoryjny materiał językowy.

### Metoda audiolingwalna (dryl)

Ta metoda powstała w czasie II wojny światowej i była dedykowana żołnierzom, którzy musieli szybko nauczyć się języka obcego. Celem nauki jest opanowanie wszystkich sprawności językowych w kolejności od słuchania i mówienia do czytania i pisania. Cała nauka polega na wykształceniu nawyków językowych poprzez wielokrotne mechaniczne powtarzanie (dryl językowy), zapamiętywanie i utrwalanie ćwiczonego materiału. Nauczyciel podaje wzór zdania i wielokrotnie je powtarza, po czym powtarzają go uczniowie. Nie ma tu żadnych objaśnień nauczyciela, a uczniowie nie są zachęceni do podejmowania prób samodzielnego mówienia. Nauczyciel musi dostarczać wielu bodźców, które będą skłaniać do powtarzania poznanych zwrotów i zdań. W metodzie audiolingwalnej ogromną rolę odgrywa uczenie się na pamięć i odgrywanie scenek dialogowych (Komorowska, 2002: 22). Technika dryli językowych, czyli powtarzania przez dzieci określonych fraz i zwrotów, wpisuje się w ich specyfikę rozwojową, związaną z dużą pojemnością pamięci, a jednocześnie mechanicznym charakterem zapamiętywania przez dzieci w okresie przedszkolnym, dlatego należy ją stosować.

### Metoda reagowania całym ciałem (TPR)

Metoda Total Physical Response (TPR), opracowana przez Jamesa Ashera, to metoda reagowania całym ciałem podczas uczenia się słów i fraz w języku angielskim. Opiera się na założeniu, że uczeniu się języka sprzyjają: milczące przysłuchiwanie się i ruch fizyczny, związany z treścią przekazu. Nauczyciel wydaje proste polecenia i demonstruje je, aby



wspomóc ich rozumienie. Uczniowie powielają te ruchy. W tej metodzie wykorzystuje się różne rekwizyty, aby za ich pomocą tworzyć sytuacje z życia wzięte i odgrywać role. Ta metoda sprawdza się we wczesnych stadiach nauki języka i jest bardzo skuteczna w edukacji małych dzieci (Komorowska, 2002: 24). Z jednej strony, nie wymagamy od małych dzieci mówienia, które stanowiłoby przeszkodę w wykonaniu ćwiczenia. Z drugiej strony, praca tą metodą pozwala zaspokoić silną potrzebę ruchu u dzieci. Dzieci uwielbiają zabawy ruchowe!

## Metoda narracyjna

Podejście narracyjne (storytelling approach) polega na wykorzystywaniu w nauczaniu języka angielskiego tekstów narracyjnych, takich jak bajki, historyjki, legendy i wiersze, w celu rozwijania sprawności rozumienia ze słuchu. Tekstom narracyjnym musi towarzyszyć bogaty materiał wizualny i ruch. Przystępując do pracy z tekstem, należy go dostosować do możliwości poznawczych i poziomu językowego dzieci (Sowa-Bacia, 2017: 109). Badania pokazują, że stosowanie metody narracyjnej w nauczaniu języka obcego w przedszkolu i na pierwszym etapie edukacyjnym pozwala na intensywny rozwój sprawności receptywnych, kształci umiejętność słuchania ze zrozumieniem, uczy rozumienia dłuższych wypowiedzi oraz pozwala na zapamiętanie większości zaprezentowanego słownictwa. Dodatkowo rozwija dziecięcą kreatywność i motywację do nauki języka (Sowa-Bacia, 2017: 110-111).

Czytanie bajek w języku angielskim i zapoznanie się z bohaterami z anglojęzycznego obszaru kulturowego oraz jego tradycjami i historią, stanowi doskonałą okazję do rozwijania kompetencji interkulturowej uczniów (więcej na temat tej kompetencji znajdziesz w Zestawie nr 10 o rozwijaniu kompetencji interkulturowej; o podejściu narracyjnym możesz przeczytać na stronie <http://jows.pl/artykuly/wyniki-badan-empirycznych-nad-efektywnoscia-podejscia-narracyjnego-na-wczesnym-etapie-naucz>).

### Teksty narracyjne:

- pozwalają dzieciom odkrywać własne korzenie kulturowe;
- pozwalają dzieciom doświadczać różnych kultur;
- umożliwiają dzieciom przeżywanie emocji obcych ludzi, którzy znaleźli się w nieznanym dzieciom sytuacjach i miejscach;
- pokazują różne tradycje i wartości;
- odkrywają różnice i podobieństwa pomiędzy kulturami na całym świecie.



Dodatkowo stosowanie historii obrazkowych na lekcjach doskonali umiejętność słuchania, rozwija wyobraźnię i kreatywność, pozwala doświadczać pozytywnych uczuć.

## Metoda bezpośrednia

Głównym celem nauki za pośrednictwem metody bezpośredniej jest kształtowanie umiejętności prowadzenia rozmowy. Opiera się na naturalnym kontakcie uczniów z nauczycielem. Metoda ta opiera się na przekonaniu o znaczącej roli żywego języka i o wartości naturalnego kontaktu z autentycznym językiem (Komorowska, 2002: 21). O ile w przedszkolu nie powinno się wymagać od dzieci mówienia, o tyle w klasach I–III wskazane byłoby koncentrowanie się właśnie na umiejętności konwersacji, a nie jak często bywa w podręczniku, pisaniu po śladzie, czy rozwiązywaniu ćwiczeń gramatycznych. Metoda bezpośrednia świetnie sprawdzi się w edukacji wczesnoszkolnej, gdyż dzieci nie posiadają jeszcze barier i obaw związanych z mówieniem w języku obcym i bardzo chętnie zaangażują się w to, co im zaproponujesz.



## Metoda CLIL

CLIL (Content and Language Integrated Learning) to zintegrowane kształcenie przedmiotowo-językowe. Jest to metoda, w której uczniowie uczą się treści przedmiotowych (geografii, fizyki, muzyki, matematyki itp.) za pośrednictwem i przy użyciu języka obcego. Dzięki temu uczą się języka poprzez i łącznie z treściami przedmiotowymi. Elementy CLIL można wykorzystywać na zajęciach z najmłodszymi uczniami. Więcej informacji o metodzie CLIL zawarto w Zestawie nr 6, który jest w całości poświęcony zintegrowanemu kształceniu przedmiotowo-językowemu.

## Zasady nauczania języka angielskiego małych dzieci

Nauka małych dzieci znacząco różni się od edukacji młodzieży czy dorosłych. Związane jest to zarówno z poziomem rozwoju różnych funkcji, mniejszymi doświadczeniami życiowymi i innymi potrzebami. Dzieci wymagają od nauczyciela większej wrażliwości i wsłuchania się w ich potrzeby. Dlatego tak ważne wydaje się przestrzeganie przez nauczyciela kluczowych zasad, które pozwolą dzieciom zbudować pozytywne nastawienie do nauki języka obcego.

### Zasada bezpieczeństwa

Zasada ta dotyczy zarówno bezpieczeństwa fizycznego, jak i psychicznego. Chciałabym jednak skupić się tu na bezpieczeństwie psychicznym, związanym z pozytywnymi emocjami, które będą towarzyszyć uczeniu się języka w okresie wczesnego dzieciństwa. Dlaczego i to poczucie bezpieczeństwa może zostać zaburzone?

Przede wszystkim, zwłaszcza w przedszkolu, będziesz jednym z pierwszych nauczycieli dziecka w ogóle – nową, nieznaną osobą. To może u wielu dzieci wywołać poczucie zaniepokojenia czy strach. Jeśli będziesz pozytywnie nastawiony, uśmiechnięty i życzliwy oraz dasz dziecku czas na przyzwyczajenie się do tej sytuacji i do twojej osoby, to wszystko po jakimś czasie wróci do normy i dzieci poczują się przy tobie bezpiecznie.

Poczucie bezpieczeństwa zaburza w jakimś stopniu również niezrozumienie tego, co nauczyciel mówi. W przypadku małych dzieci bardzo często ta sytuacja nie jawi się jako trudna emocjonalnie, jednak w przypadku uczniów w młodszym wieku szkolnym, nauczyciel mówiący w niezrozumiałym języku, a dodatkowo oczekujący odpowiedzi na pytania, czy wykonywania niejasnych dla uczniów poleceń, może zaburzyć poczucie bezpieczeństwa.

Brak poczucia bezpieczeństwa ucznia na zajęciach może wynikać również z atmosfery panującej na zajęciach i relacji, jakie budowane są między uczniami. O te elementy musi zadbać nauczyciel. Atmosfera musi być przyjazna uczniowi, skoncentrowana na uczeniu się poprzez dobrą zabawę. Nie bez znaczenia jest to, jak nauczyciel zwraca się do uczniów, w jaki sposób udziela im informacji zwrotnych na temat wykonanych zadań, a także jak reaguje na łamanie zasad i niewłaściwe zachowania uczniów. Jeśli uczeń będzie dobrze (bezpiecznie)



czuł się w klasie z tobą i innymi uczniami, wtedy zbuduje sobie pozytywne nastawienie do nauki języków obcych i nic nie będzie blokowało procesu uczenia się.

## Zasada poglądowości (konkrety, obrazki, prawdziwe przedmioty)

Jak już mogłeś przeczytać wcześniej, dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym do przeprowadzania operacji umysłowych potrzebują konkretów. W związku z tym cała edukacja językowa w tym wieku musi opierać się na treściach, które umożliwiają zobrazowanie. Każde wprowadzane słowo albo frazę musisz zilustrować. Wszystkie twoje wypowiedzi powinny być wspierane rekwizytami, ilustracjami czy gestami, które „unaocznia” dzieciom to, czego się uczą. Pamiętaj, że jeśli możesz przynieść fizyczny obiekt, to nie zastępuj go obrazkiem. Dzięki temu dzieci mogą wielozmysłowo go badać (chleba mogą dotknąć, powąchać i posmakować, podczas gdy obrazek z chlebem tylko obejrzeć).

## Zasada aktywizacji wielu zmysłów

Powinieneś w miarę możliwości angażować w proces edukacji **wszystkie zmysły i kanały percepcji** uczniów. Takie nauczanie, zwane wielozmysłowym (lub multisensorycznym, polisensorycznym, wielokanałowym), polega na „wykorzystywaniu przez nauczyciela zróżnicowanych metod, strategii, materiałów i kontekstów nauczania w taki sposób, aby na ucznia, symultanicznie bądź w zbliżonym czasie, oddziaływały bodźce wizualne, foniczne i kinestetyczne, a jeżeli jest to możliwe, także smakowe i zapachowe” (Jaroszewska, 2014: 32). Te bodźce powinny pojawiać się w każdej fazie lekcji. Ważnymi elementami nauczania multisensorycznego są aktywność ruchowa i zaangażowanie uczniów (Jaroszewska, 2014: 32).

Oznacza to, że kiedy wprowadzasz nazwy owoców lub warzyw, to musisz przynieść ich cały kosz. Dzieci mogą je sobie podawać (dotyk) i oglądać je (wzrok). Dodatkowo możesz zaproponować zabawy polegające na rozpoznawaniu ich za pomocą dotyku, węchu lub smaku. Kiedy uczysz nazw sportów zimowych, przynieś sanki, kijki, gogle itp. Pokaż maksymalnie dużo kart obrazkowych, włącz filmy (tylko dźwięk) przedstawiające osoby uprawiające różne sporty zimowe. Niech po dźwiękach dzieci zgadują o jaką dyscyplinę chodzi. Pozwól im ruszać się i naśladować ruchy charakterystyczne dla określonej dyscypliny.

## Zasada wielokrotnych i różnorodnych powtórzeń

Dzieci szybko zapamiętują, ale też szybko zapominają. W związku z tym sukces w nauce języka dzieci będzie zależał od czasu ekspozycji na język i liczby powtórzeń. Im częściej dziecko ma kontakt z językiem obcym, tym lepiej. Dodatkowo, cały materiał językowy powinien być wielokrotnie powtarzany i nawet po dłuższym okresie czasu warto wracać do starych piosenek, rymowanek, gier i zabaw. Dzięki temu cały materiał zostanie utrwalony. Wielokrotność powtórzeń musi iść w parze z ich różnorodnością. Nie ma nic gorszego niż poczucie nudy na lekcji. Musisz szukać nowych pomysłów na pracę z grupą. Poprzez różnorodne zadania, cały czas podtrzymujące zainteresowanie uczniów, dzieci zdobywają wiedzę i ćwiczą często te same umiejętności, lecz w zupełnie inny sposób.





## Zasada prostoty zajęć

Zajęcia z dziećmi powinny być tak zbudowane, aby odwoływały się do **stałej ramy**. Ta rama to prosta budowa zajęć, w które wpisane są pewne rytuały dające dzieciom poczucie bezpieczeństwa. „Rytuały klasowe to określone, regularnie stosowane przez nauczyciela wzorce zachowań. Dzięki nim dzieci w klasie nabierają świadomości, co będzie się dziać na lekcji i stopniowo przestają się obawiać jej jako nowego doświadczenia” (Szplit, 2016: 133). To nic innego jak ustalone stałe elementy zajęć, które zapewniają ład i dyscyplinę w klasie. Rytuałem będzie śpiewanie określonej piosenki na powitanie i pożegnanie. To występująca na każdym zajęciach klasowa pacynka, która na początku zajęć zada dzieciom pytania. To rymowanki i stałe sposoby na ucieszenie grupy czy zwrócenie uwagi uczniów itp.

Błędem jest myślenie, że dzieci w wieku przedszkolnym oczekują na każdym zajęciach niespodzianek i zestawu zupełnie nowych form aktywności. Wbrew pozorom to właśnie z powtarzanych regularnie piosenek i zabaw dzieci czerpią największą radość. Z jednej strony czują się bezpiecznie, bo wiedzą czego się od nich oczekuje, znają powtarzane regularnie piosenki i wierszyki, a z drugiej – zaspakajają potrzebę sukcesu. W przypadku uczniów w młodszym wieku szkolnym również sprawdzą się określone i znane uczniom rytuały (będą stać na straży porządku na zajęciach), jednak proponowane uczniom aktywności muszą zaskakiwać, stanowić wyzwanie intelektualne i jawić się jako atrakcyjne, aby wyzwolić motywację dzieci do pracy.

## Zasada używania języka angielskiego (przez nauczyciela)

Mówić wyłącznie po angielsku czy mieszać język obcy z językiem polskim? Bywa, że nauczyciele języków obcych nadużywają języka polskiego, a to na pewno nie służy realizacji celów związanych z nauką języka obcego. Istnieją argumenty zarówno za jak i przeciw używaniu języka polskiego na zajęciach języka angielskiego.

### Argumenty przeciwko używaniu języka polskiego:

- Im więcej uczniowie mówią w języku polskim, tym mniej używają angielskiego.
- Uczniowie otrzymują od nauczyciela mówiącego po angielsku bardzo dużo bodźców językowych. Jeśli nauczyciel używa języka polskiego, uczniowie mają dużo mniej kontaktu z językiem angielskim.
- Chcemy, aby uczniowie myśleli w języku angielskim, a nie polskim. Chcemy budować w klasie środowisko anglojęzyczne.
- Uczniowie najlepiej uczą się języka, kiedy próbują wyrażać się w języku angielskim. Im więcej komunikują się po angielsku, tym lepiej. Ćwiczenia w komunikacji nie mają sensu, jeśli dzieci używają języka polskiego (Harmer, 2012: 77).

### Argumenty za umożliwianiem uczniom używania języka polskiego:

- Część tożsamości uczniów pochodzi z języka ojczystego. Powinniśmy zachęcać uczniów, aby dbali o swoją wielojęzyczną tożsamość.
- Używanie języka polskiego pozwala, zwłaszcza w przypadku małych uczniów, być w 100% zrozumiałym, jeśli chodzi o wydawanie poleceń lub zwracanie uwagi na aspekty związane z zachowaniem uczniów.



- Jeśli komunikujemy się w języku polskim, to łatwiej możemy uczniom pomóc, gdy mają jakiś problem.
- Uczniowie uczą się, porównując język angielski z polskim. I tak będą to robić, więc będzie lepiej, jeśli im pomożemy (Harmer, 2012: 77).

### **Warto mówić tylko po angielsku do małych uczniów, gdyż w odróżnieniu od osób dorosłych:**

- dzieci mają wysoki poziom tolerancji na niepełne rozumienie komunikatów;
- są przyzwyczajone do słuchania; jest to dla nich naturalny proces, gdyż tak nabywały umiejętność posługiwania się językiem ojczystym;
- potrafią zrozumieć kontekst wypowiedzi, nawet jeśli nie rozumieją wszystkiego, co się do nich mówi.

Nauczyciel jest głównym źródłem bodźców językowych, dlatego powinien dużo mówić w języku angielskim, ilustrując swoje wypowiedzi ruchem, gestem i obrazem. Wszelkie komentarze, wyjaśnienia, informacje zwrotne, opowiadane historie i anegdoty powinny być wygłaszane w języku angielskim. Dzieci stopniowo przyzwyczajają się zarówno do melodii i intonacji języka, dzięki czemu będą rozumiały wypowiedzi nauczyciela.

Bardzo często komunikacja nauczyciela z dziećmi przebiega tak, że nauczyciel mówi po angielsku, a dzieci odpowiadają mu po polsku. To bardzo pożądana sytuacja, gdyż wiadomo wtedy, że dzieci rozumieją, co nauczyciel do nich mówi. Nie należy zmuszać dzieci do mówienia w języku angielskim, a jedynie zachęcać, dzięki czemu w pewnym momencie naturalna będzie odpowiedź w języku obcym.

Pamiętaj też, że jeśli wydarzy się w grupie sytuacja, która spowoduje, że np. jakieś dziecko znajdzie się w trudnej emocjonalnie sytuacji (np. rozpłacze się, bo ktoś zrobił mu krzywdę, bo tęskni za mamą, bo nie może znaleźć ulubionej zabawki, którą przyniosło z domu itp.) musisz być wtedy przede wszystkim dla niego wsparciem, więc komunikowanie się w języku polskim jest w tym wypadku uzasadnione, a nawet pożądane. Język obcy i brak pełnego zrozumienia komunikatów nauczyciela mógłby stanowić dodatkowe źródło lęku, frustracji czy smutku u dziecka.

## **Zasada zabawy**

Jak już wspomniano wcześniej, zabawa jest przejawem biologicznych i psychicznych potrzeb dziecka. Jest podstawową formą aktywności dziecka. W związku z tym zajęcia powinny opierać się na **aktywnościach zabawowych**. Znajomość stadiów rozwoju form zabawy pozwoli ci dopasować ich rodzaj do wieku i potrzeb dzieci. Dla przykładu wiedząc, że dzieci trzyletnie bawią się „na serio” zbudujesz z krzesel autobus i podczas wykonywania piosenki *The wheels on the bus...* zaprosisz dzieci do wspólnej podróży. Zabawa z tą samą piosenką pod koniec edukacji przedszkolnej może polegać na stworzeniu przez dzieci autobusów z papierowych talerzy i udawaniu jazdy poprzez wykonywanie prostych gestów.



Nie zapominaj o **zabawie w pracy z uczniem w młodszym wieku szkolnym**. Mimo, że w tym okresie życia nauka staje się główną formą aktywności, to zabawa nadal pełni bardzo ważną funkcję rozwojową. Edukacja wczesnoszkolna jest pomostem między zabawą w przedszkolu, a nauką w klasach starszych, dlatego zajęcia języka angielskiego powinny być mariażem tych dwóch aktywności (z przewagą zabawy).

## Zasada współpracy

Jedną z negatywnych cech polskiej edukacji jest rywalizacyjny indywidualizm. Jak trafnie zauważa D. Klus-Stańska „na nic zda się perswazyjne promowanie koleżeńskich postaw (...), jeśli dzieci wiedzą, że szkoła jest nieustannym staraniem się, by sprostać zewnętrznym standardom, a gratyfikacje uwarunkowane są wyprzedzaniem innych w spełnianiu oczekiwań nauczyciela. Która mysz najszybciej naciśnie odpowiednią klapkę, ta dostanie największą porcję pożywienia” (Klus-Stańska, 2007: 26–27).

Nauczyciele często wzmacniają postawy rywalizacyjne, gdyż w ich przekonaniu zadania oparte na rywalizacji motywują uczniów do pracy. Niestety niosą też wiele rozgoryczeń, bo wygrany jest jeden, a zniechęconych wielu.

Należy pamiętać, że dzieci w przedszkolu dopiero uczą się pracować zespołowo. Nie ma możliwości, aby cztery trzylatki stworzyły grupę i pracowały wspólnie i zgodnie nad zadaniem. Intensywny trening w tym zakresie w przedszkolu, pozwoli już dzieciom sześć-, siedmioletnim pracować w zespołach. Praca w grupie jest bardzo atrakcyjną, a jednocześnie kształcącą i rozwijającą formą aktywności dla uczniów w młodszym wieku szkolnym. Niesie cały szereg korzyści dla dzieci, m.in.:

- zwiększa poczucie bezpieczeństwa;
- rozwija wiarę we własne możliwości;
- umożliwia wzajemne uczenie się uczniów;
- daje więcej okazji do posługiwania się językiem;
- kształci umiejętność współpracy i współdziałania;
- zwiększa odpowiedzialność za siebie i innych (Rau, Ziętkiewicz, 2000: 26).

Z organizowania pracy w grupie korzysta również nauczyciel, gdyż ta forma pracy bardziej aktywizuje uczniów, sprzyja integracji zespołu, pozwala zaspokajać i rozwijać wiele potrzeb edukacyjnych uczniów oraz daje możliwość zajęcia się uczniem słabym (Rau, Ziętkiewicz, 2000: 26).

Jedną z kluczowych umiejętności w XXI wieku jest umiejętność współpracy, dlatego sytuacje edukacyjne powinny wyzwalać chęć współpracy, a nie rywalizacji z innymi. Jeśli musisz wprowadzić element rywalizacji to zrób to tak, aby dziecko rywalizowało samo ze sobą, aby walczyło o to, żeby samemu osiągnąć lepszy wynik.



## Zasada integrowania nauki języka angielskiego z główną edukacją

Edukacja zintegrowana (inaczej zwana nauczaniem integralnym) to koncepcja edukacji nastawiona na uruchamianie całych struktur wewnętrznych w psychice dziecka. Wymaga to zastosowania takich rozwiązań, aby już w toku czynności uczenia się następowała integracja różnych elementów sytuacji i związanych z nimi form aktywności (Sowińska, Misiorna, Michalak, 2002: 24).

Programy wychowania przedszkolnego i nauczania początkowego zbudowane są tak, aby realizować koncepcję edukacji zintegrowanej. Dziecko nie uczy się oddzielnie treści matematycznych i językowych, plastycznych czy przyrodniczych. Są one wszystkie zintegrowane w zadaniu edukacyjnym, które dziecko otrzymuje do wykonania.

Edukacja zintegrowana ma wiele wymiarów. Dokonuje się:

- w samym dziecku, które postrzega i poznaje świat całościowo;
- poprzez osobę nauczyciela, który organizuje aktywność dzieci; jest dla uczniów najważniejszą osobą, dostarczająca pozytywnych wzorów interakcji i stosunków osobowych;
- na poziomie wspólnych poczynań dziecka i nauczyciela, co wyraża się tym, że nauczyciel włącza się w linię działania dziecka, a dziecko w linię działania nauczyciela;
- poprzez oferty edukacyjne, które buduje nauczyciel;
- poprzez środowiska życia dziecka, gdzie cała społeczność (przedszkole lub szkoła, dom, grupa rówieśnicza) stanowi dla niego naturalny kontekst jego rozwoju;
- poprzez integrację wszystkich podmiotów (uczniów, nauczycieli i rodziców), uczestniczących w procesie edukacyjnym (Sowińska, Misiorna, Michalak, 2002: 45–54, patrz też: Szpotowicz, Szulc-Kurpaska, 2012: 24–39).

Zasada integracji i włączania języka angielskiego w proces głównej edukacji dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wydaje się być koniecznością ze względu na poziom rozwoju psychicznego i emocjonalnego oraz wynikające z niego potrzeby dzieci w tym wieku. Jednocześnie nie polega wyłącznie na korelacji treści głównych i języka angielskiego.

Korelacja ma miejsce, gdy np. dzieci realizują tygodniowy temat „Życie na wsi”, a nauczyciel języka angielskiego uczy w tym tygodniu nazw zwierząt gospodarskich. Korelacja tematyczna jest oczywiście lepszą sytuacją niż jakkolwiek brak spójności pomiędzy treściami głównymi a językowymi, jednak u podłoża koncepcji edukacji zintegrowanej leży założenie o integralności psychiki dziecka jako osoby. Oznacza to, że kiedy nauczyciel konstruuje zadanie, musi tworzyć warunki dla realizacji różnorodnych celów, nie tylko związanych z wiedzą dzieci, ale również z ich potrzebami społecznymi, rozwojem emocjonalnym, kompetencjami poznawczymi itp.



## Edukacyjne zasoby online dla wczesnej edukacji językowej

Dla dzieci, wzrastających w otoczeniu nowoczesnych technologii, korzystanie z zasobów internetu i elektronicznego sprzętu podczas nauki jest całkowicie naturalną sytuacją. Wiele cyfrowych rozwiązań ma duży potencjał edukacyjny, również dla najmłodszych uczniów (więcej o technologiach cyfrowych we wczesnej edukacji językowej można poczytać na stronie <http://jows.pl/content/technologie-cyfrowe-we-wczesnej-edukacji-j%C4%99zykowej>). Coraz częściej na wyposażeniu sal przedszkolnych i szkolnych znajdują się tablice multimedialne z dostępem do internetu, dzięki czemu nauczyciel może wykorzystywać różnorodne zasoby językowe on-line, począwszy od projekcji bajki w języku angielskim np. za pośrednictwem kanału YouTube, poprzez [interaktywne gry językowe](#), [zabawy z piosenką](#), lub [interaktywne ćwiczenia leksykalne](#). W Zestawie nr 5 przedstawiono wiele narzędzi, aplikacji i programów, które z powodzeniem może wykorzystać nauczyciel wczesnej edukacji językowej. Dokonując wyboru należy jednak pamiętać, aby materiały te były dostosowane do możliwości odbioru przez dzieci w określonym wieku, aby w jak największym stopniu angażowały uczniów, a nie sprzyjały tylko biernemu odbiorowi treści. Dodatkowo, należy pamiętać, że nie powinny zajmować większości zajęć, a jedynie stanowić jakąś ich niewielką część i zawsze służyć realizacji określonego celu zajęć. Poniższe propozycje są jedynie subiektywnym wyborem kilku darmowych źródeł z materiałami językowymi dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

### Super Simple Learning

To fantastyczny portal, na którym znajdziesz mnóstwo darmowych, bardzo prostych piosenek i rymowanek dla dzieci w wieku przedszkolnym. Są tu piosenki na powitanie i pożegnanie, towarzyszące sprzątnięciu, służące do inicjowania zabawy w kółku z grupą dzieci oraz piosenki o zwierzętach, pogodzie, kolorach itd. Każda strona z określoną piosenką zawiera zapis jej tekstu słowa i pomysły na zadania oraz zabawy z dziećmi, a także filmy użytkowników portalu, którzy pokazują, jak wykorzystują daną piosenkę podczas swoich zajęć. Dodatkowo, do większości piosenek można wydrukować karty pracy, karty obrazkowe (flashcards) oraz inne materiały edukacyjne. Możesz polecić rodzicom swoich uczniów kanał na YouTube o nazwie [Super Simple Songs](#), dzięki czemu dzieci będą utrzymywać poznawane w przedszkolu piosenki.

### British Council

[Learn English Kids](#) to platforma British Council, na której znajdują się animowane filmiki, piosenki, łamańce językowe, dowcipy w języku angielskim, gry słowne i wiele innych materiałów (również do druku) do nauki języka angielskiego dla dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów w młodszym wieku szkolnym.



## Mother Goose Club

Mother Goose Club Playhouse to amerykański portal [www.mothergooseclub.com](http://www.mothergooseclub.com) i [kanał na YouTube z piosenkami i wyliczankami w języku angielskim](#). Na portalu znajdują się też nagrania wideo z pomysłami na zabawy z dziećmi oraz zapis nutowy i chwyt gitary do piosenek. Znajdziesz tu wiele inspirujących materiałów.

## Jbrary

[Jbrary](#) to portal dwóch młodych bibliotekarek z Kanady, które prezentują materiały do wykorzystania podczas zabawy z dziećmi. Znajdziesz tam zarówno inspirujące wpisy na blogu, jak i całe bogactwo instruktażowych filmików. Są tam piosenki, zabawy paluszkowe, rymowanki i wiele innych materiałów. Autorki prezentują na niej również piosenkę na powitanie, którą możesz włączyć do swojej kolekcji: [When Cows Wake Up in the Morning](#).

# Rodzaje i sposoby monitorowania postępów językowych dzieci

## Obserwacja

Obserwacja jest bardzo skutecznym narzędziem monitorowania postępów dzieci. Jest podstawową metodą pozyskiwania informacji przez nauczyciela. Polega na rejestrowaniu zachowań lub zjawisk, a następnie interpretacji uzyskanych danych. Istotną cechą obserwacji jest brak ingerencji w przebieg badanych zjawisk. Obserwacja możliwa jest w każdej sytuacji edukacyjnej.

Kiedy zamierzasz obserwować dzieci, musisz postawić sobie cel (czego chcesz się dowiedzieć i co chcesz obserwować), a następnie określić ramy czasowe planowanej obserwacji i zbudować arkusz obserwacji, aby móc zanotować spostrzeżenia. Obserwacja pozwoli ci dostrzec wiele zachowań uczniów. Dzięki temu narzędziu zgromadzisz poglądowy materiał, na podstawie którego będziesz mógł wyciągać wnioski. Możesz obserwować i oceniać dzieci w różnych sytuacjach: kiedy pracują same lub z innymi. To narzędzie monitorowania postępów nie ingeruje w ich działania i jest na tyle elastyczne, że sprawdzi się w wielu sytuacjach. Aby obserwacja była wiarygodna, musi być:

- wierna, czyli ujmująca fakty takimi, jakimi są (bez uprzedzeń czy interpretacji);
- wyczerpująca, choć nie trzeba rejestrować wszystkiego, lecz tylko wybrane elementy, które zbudują całościowy obraz;
- wnikliwa, co oznacza, że musisz starać się równocześnie obserwować elementy, które przypuszczalnie są ze sobą powiązane.

## Portfolio

Portfolio jest zbiorem różnorodnych prac ucznia. Może być fizyczną teczką lub segregatorem. Może być też cyfrowe. Cyfrowe portfolio umożliwia dzieciom przechowywanie materiałów



bardziej zróżnicowanych pod względem formy. Ważne, aby dzieci znały i rozumiały kryteria ich selekcji.

Portfolio jest materiałem nastawionym na ocenę umiejętności ucznia, przy czym nie liczy się tylko rezultat końcowy, lecz przede wszystkim wysiłki, jakie zostały podjęte w trakcie nauki. Osią jest zbieranie prac wykonanych przez dziecko, przeglądanie ich, refleksja nad nimi oraz samoocena ucznia (Pamuła i in., 2006: 7). Tworzenie portfolio motywuje uczniów do pracy. Pozwala im dostrzec i docenić to, w czym są dobrzy. Jednocześnie przenosi na uczniów odpowiedzialność za proces uczenia się.

Do monitorowania postępów językowych uczniów w klasach I–III szkoły podstawowej podstawa programowa zaleca korzystanie z odpowiedniego portfolio językowego, opracowanego na podstawie wymagań opisanych w ESOKJ [Portfolio dla dzieci w wieku 6–10 lat](#).

## Ocenianie kształtujące

Jedną z koncepcji oceniania, coraz bardziej rozpowszechnioną w Polsce i umożliwiającą monitorowanie postępów dziecka, jest ocenianie kształtujące. Zasadniczą właściwością tej koncepcji jest „wyznaczenie punktu osiągnięć, którym staje się sam uczeń: jego indywidualne możliwości i potrzeby oraz wysiłek włożony w uczenie się” (Szyling, Bronk, Dyrda, 2009: 616).

Ocenianie kształtujące to częste, interaktywne ocenianie postępów ucznia i uzyskanego przez niego zrozumienia materiału, tak by móc określić, jak uczeń ma się dalej uczyć i jak najlepiej go nauczać. Podstawą oceny kształtującej jest informacja zwrotna uwzględniająca to, co uczeń zrobił dobrze, jak też to, co powinien wykonać inaczej. Ma ona formę komentarza do pracy ucznia. Informacja ta ma służyć przede wszystkim uczniowi, ale również jego rodzicom, jak i samemu nauczycielowi.

Ocenianie kształtujące:

- **uruchamia refleksję** ucznia nad sobą, nad tym jak działa, jak bardzo się angażuje w to, co robi, nad tym co osiąga i co może zmienić w swym sposobie działania;
- dostarcza informacji zwrotnych (od innych i od samego siebie) odnoszących się do tego, jak uczeń działa i co osiąga, gdyż tylko wtedy, gdy posiada się takie informacje, możliwe jest wprowadzenie zmian sposobów działania;
- charakteryzuje się jasno sformułowanymi kryteriami, ze względu na które analizowany jest proces działania dziecka i uzyskiwany przez nie efekt;
- **samoocena** jest elementem koncepcji kształcenia oceniającego. Pomaga uczniowi stać się aktywnym uczestnikiem procesu edukacji. Jak każda informacja zwrotna w ocenianiu kształtującym, powinna zawierać cztery elementy: Co już umiem? Nad czym muszę jeszcze popracować? Co powinienem zmienić w swoim sposobie uczenia się? Jakie powinienem przyjąć postanowienie na przyszłość?



Więcej na temat oceniania kształtującego przeczytasz na stronach [Centrum Edukacji Obywatelskiej](#). Przeczytaj [artykuł o tym, w jaki sposób nauczycielka użyła testów znajdujących się w książce do nauki języka angielskiego do samooceny uczniów](#).

## Refleksje nauczyciela

Nauczyciel może monitorować postępy językowe uczniów poprzez wgląd i namysł nad własnymi działaniami. Refleksyjny praktyk to określenie nauczyciela, który studiuje i bada swój warsztat pracy, założenia i rezultaty. W miarę potrzeby wprowadza stosowne zmiany. Poddaje refleksji własne działania. Szuka nowych rozwiązań, testuje je, a następnie sprawdza czy przynoszą oczekiwane efekty. Monitorować postępy językowe dzieci możesz więc również poprzez modyfikowanie swoich działań. W trakcie pracy z uczniami zmieniaj rodzaj wydawanych instrukcji po to, aby zobaczyć, czy uczniowie radzą sobie lepiej, czy gorzej. Modyfikuj treści, zmieniaj pomoce dydaktyczne i obserwuj, w jaki sposób przyczynia się to do osiągania większych postępów językowych przez dzieci, np. spróbuj porozumiewać się tylko w języku angielskim i zobacz, czy nie zwiększa to rozumienia poleceń, w sali szkolnej podpisz meble i przedmioty napisami w języku angielskim i sprawdź, czy zmienia to liczbę zapamiętanych słów i wpływa na poprawę pisowni itp.

## Kompetencje nauczyciela małego ucznia

W tym fragmencie zeszytu dowiesz się jakie cechy i umiejętności powinien posiadać nauczyciel małego ucznia. Ich rozpiętość i zróżnicowanie powoduje, że nie każdy nauczyciel nadaje się do pracy z najmłodszymi uczniami.

### Inteligencja emocjonalna

Nauczyciela, zwłaszcza pracującego z małym uczniem, powinien charakteryzować wysoki poziom edukacji emocjonalnej. Co to oznacza? Jest to taka osoba, która zna własne emocje i potrafi je rozpoznać w chwili, gdy ją ogarniają. Potrafi również panować nad swoimi emocjami i motywować się dzięki samokontroli emocjonalnej. Jest **empatyczna, czyli umie rozpoznawać emocje u innych ludzi**. Jest wyczulona na subtelne sygnały społeczne wskazujące, czego chcą inni lub czego im potrzeba. Potrafi nawiązywać i podtrzymywać związki z innymi (Goleman, 2005: 80–81).

Oczekiwania dzieci wobec nauczyciela są duże. Wiele z tych cech dotyczy właśnie aspektu emocjonalnego. Nauczyciel, ich zdaniem, powinien być:

- przyjacielski;
- godny zaufania;
- troskliwy;
- entuzjastyczny i pozytywnie nastawiony;
- źródłem wiedzy (lub będzie wiedział, gdzie znaleźć informacje);
- strażnikiem zasady fair play podczas gier (nie będzie akceptował żadnych form oszustwa);





- sprawiedliwy i uczciwy w ocenianiu i komentowaniu aktywności uczniów;
- pełen szacunku dla jakiegokolwiek pracy uczniów, w którą włożyli wysiłek lub którą poprawiali i ulepszali;
- gotowy do pomocy, gdy uczeń lub pracująca para uczniów, nie mogą sobie dać z czymś rady (Dunn, 2014: 37).

## Umiejętności aktorskie, muzyczne i manualne

Nauczyciel języka obcego musi w pracy z dziećmi używać mimiki, gestów, zmieniać ton i wysokość swojego głosu. Musi razem z dziećmi wchodzić w różne role, wydawać odgłosy zwierząt, być kierowcą wymyślnego autobusu, dlatego dobrze, aby takie aktorskie umiejętności posiadał. Na szczęście nie musisz zapisywać się na zajęcia z warsztatu aktorskiego, wystarczy trochę chęci, pozbycie się wstydu i barier oraz twórcza improwizacja na zajęciach.

Będziesz też dużo **śpiewać** z dziećmi. Bardzo dużo. Jeśli z jakiegoś powodu nie lubisz śpiewać, na pocieszenie napiszę, że śmiało możesz się wspierać bogatą audioteką piosenek dla dzieci. Pamiętaj, żeby koniecznie śpiewać i bawić się razem z dziećmi. Ty swoim zaangażowaniem modelujesz zachowania dzieci. Pamiętaj o tym!

Umiejętności manualne to kolejny atut nauczyciela małego ucznia, który własnoręcznie tworzy wiele pomocy dydaktycznych i również na zajęciach z dziećmi wykorzystuje **techniki plastyczne** czy konstrukcyjne. Wystarczy, jeśli te umiejętności będą podstawowe, a to można wyćwiczyć. Na portalu Pinterest znajdziesz wiele inspirujących instrukcji stworzenia lub narysowania czegoś w bardzo prosty sposób, a to czego nie umiesz narysować, po prostu wydrukuj.

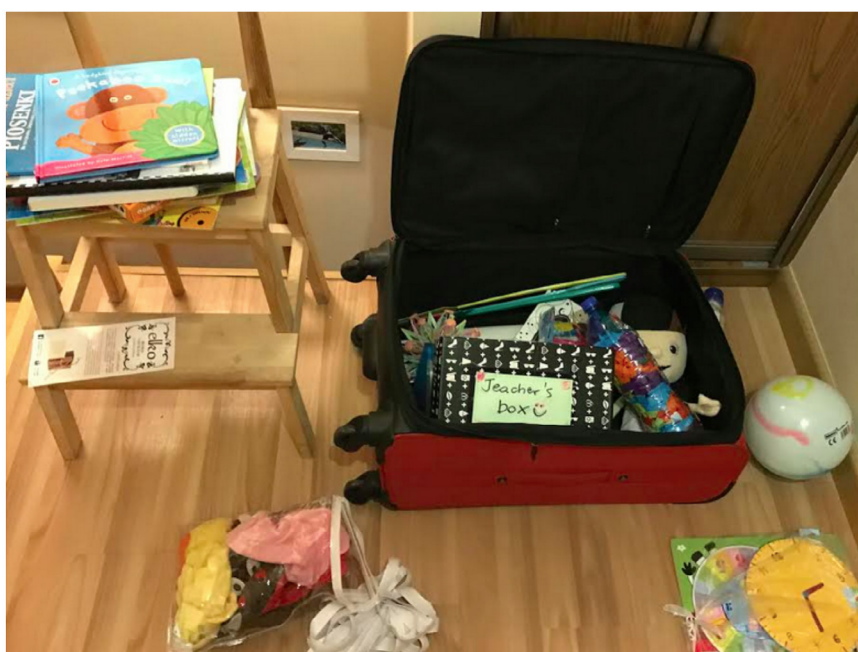
## Warsztat pracy

Warsztatem pracy nauczyciela określa się celowo dobrane procedury postępowania, sposoby i metody działania, dotyczące zarówno samego nauczyciela, jak i uczniów w czasie roku szkolnego. Kiedy mówimy, że jakiś nauczyciel ma bogaty warsztat pracy to oznacza, że posiada doświadczenie i umiejętności w zakresie nauczania. Warsztat pracy budowany jest przez nauczyciela w toku doskonalenia zawodowego, poprzez testowanie poznanych (na szkoleniach, podczas czytania literatury pedagogicznej lub metodycznej) rozwiązań metodycznych w klasie.

Warsztatem nauczyciela jest też jego zbiór zgromadzonych pomocy dydaktycznych do nauczania języka. Będą to zarówno pomoce kupione, jak i stworzone samodzielnie. Więcej informacji o pomocach dydaktycznych znajdziesz w Zestawie nr 3 o aranżacji i wyposażeniu pracowni językowej.



Ryc. 4. Warsztat pracy nauczyciela wczesnej edukacji językowej (proces kompletowania materiałów do zajęć)  
Źródło: archiwum Agnieszki Berlińskiej



Ryc. 5. Warsztat pracy nauczyciela wczesnej edukacji językowej (pomocze spakowane i gotowe do przeprowadzenia zajęć). Źródło: archiwum Agnieszki Berlińskiej



## Współpraca z głównym nauczycielem dziecka

Nauczyciel języka obcego powinien bardzo ściśle współpracować z głównym nauczycielem dziecka w przedszkolu lub w edukacji wczesnoszkolnej. Współpraca oznacza regularną komunikację oraz wymianę informacji ważnych z punktu widzenia dzieci i procesu edukacji. To również podejmowanie regularnych, wspólnych działań w ciągu całego roku szkolnego. Współpraca pomiędzy nauczycielami powinna również zakładać partnerstwo w wymianie poglądów i w realizacji zadań.

Ta współpraca powinna dotyczyć:

- wspólnego ustalania celów i treści edukacyjnych, dzięki czemu nauczyciel języka obcego może wpisać się ze swoimi zajęciami w tematykę realizowaną przez dzieci z głównym nauczycielem;
- wymiany informacji o dzieciach (pojawiających się problemach, wątpliwościach i troskach);
- ustalenia wspólnej linii działania w przypadku uczniów sprawiających trudności wychowawcze;
- wspólnego monitorowania postępów edukacyjnych uczniów.

Dlaczego warto, abyś współpracował z głównym nauczycielem dziecka?

1. Taka współpraca przyniesie korzyści twoim uczniom: dzięki wspólnie planowanym i podejmowanym działaniom, dzieci będą mieć częstszy i większy kontakt z językiem, będą bardziej motywowane i wspierane w nauce języka obcego.
2. Taka współpraca przyniesie korzyści tobie: dzięki temu, że poznasz plan pracy głównego nauczyciela, cele i treści, które będą realizować uczniowie, będziesz mógł bardziej uczestniczyć w życiu klasy i otrzymasz mnóstwo inspiracji do planowania własnej pracy. W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dostaniesz od głównego nauczyciela wskazówki i rady dotyczące pracy z nimi. Poznasz sposoby zarządzania grupą przez głównego nauczyciela i będziesz mógł je w tej klasie z powodzeniem stosować. Nauczyciel wychowania przedszkolnego lub nauczania początkowego, z którym będziesz współpracować, może pokazać ci wiele ciekawych aktywizujących metod w pracy z dziećmi, które będziesz mógł wykorzystać na zajęciach z języka angielskiego.
3. Taka współpraca przyniesie korzyści głównemu nauczycielowi: widząc twoje zainteresowanie i chęć współdziałania przy różnych projektach, główny nauczyciel będzie miał poczucie, że może na ciebie liczyć, będzie mógł też poprosić o radę czy wsparcie. Będziesz też dla niego źródłem inspiracji. Pomożesz mu w nauce języka lub w poprawnej wymowie.



Jakie możesz napotkać przeszkody? Jedną z nich może być brak zainteresowania głównego nauczyciela taką współpracą. Pamiętaj, że może to wynikać z postępującego procesu wypalenia zawodowego i związanym z tym syndromem zmiany nastawienia do uczniów i do powierzanych zadań, które cechować może obojętność, powierzchowność i dystansowanie się. W takiej sytuacji rób po prostu swoje. Wychodź z propozycjami w nadziei, że nauczyciel przynajmniej częściowo z nich skorzysta.

Inną barierą współpracy może być twój program opracowany na podstawie podręcznika. Trudno będzie ci włączyć się w aktywności podejmowane przez dzieci w klasie z głównym nauczycielem, jeśli będziesz zobligowany do przerabiania podręcznika, którego treści w żaden sposób nie korelują z treściami głównego programu wychowania przedszkolnego lub nauczania początkowego. Rozważ, czy podręcznik cię nie ogranicza w twoich pomysłach edukacyjnych i oceń na ile stanowi materiał rozwojowy dla dzieci. Zastanów się, czy zadania w nim proponowane przyczyniają się do rozwoju umiejętności językowych dzieci.

Jeśli zrezygnujesz z podręcznika, będziesz musiał stworzyć swój własny program. Nie jest to zadanie, które przerosłoby nauczyciela z kilkuletni stażem, a korzyści wynikających z tego rozwiązania jest wiele. Jedną z nich jest właśnie możliwość zintegrowania nauki języka angielskiego z głównymi treściami przedmiotowymi. Jeśli poznasz program wychowania przedszkolnego lub nauczania początkowego, z którego korzysta główny nauczyciel, to w oparciu o jego cele, metody i treści z łatwością możesz zbudować swój program. A nawet jeśli nie uda ci się napisać autorskiego programu, to i tak możesz podejmować wspólne działania z głównym nauczycielem twoich uczniów.

Oto kilka propozycji, które mogą cię zainspirować:

### **1. Język angielski w sali**

W przedszkolu wielu nauczycieli stosuje metodę czytania globalnego i przy różnych przedmiotach przykleja etykiety z ich nazwami. Zapytaj nauczyciela, czy możesz dołączyć do nich etykiety w języku angielskim. Takie działanie sprawdzi się też w nauczaniu początkowym.

### **2. Konkursy**

Zaplanuj wraz z głównym nauczycielem dwa–trzy konkursy, które będą łączyć treści językowe z ogólnymi. Mogą to być konkursy klasowe, w których dzieci będą brać udział podczas zajęć lub takie, do których przygotować się będą musiały w domu. Mogą to być prace plastyczne, techniczne lub teatralne, np.:

- My family (tworzenie drzewa genealogicznego i podpisywanie go w języku angielskim);
- In the forest (tworzenie makiety lasu i etykietowanie po angielsku jak największej liczby obiektów);
- Recytacja krótkich wierszy w języku angielskim np. o zwierzętach, we własnoręcznie wykonanej masce zwierzęcia.



### 3. Obrazkowy regulamin

Zaproponuj głównemu nauczycielowi, że wykonasz obrazkowy regulamin (wiele pomysłów znajdziesz na Pinterest wpisując „classroom rules”) z prostym hasłem określającym zasadę, np.

- We respect each other;
- We are a team;
- Follow directions;
- Listen when others are talking.

Dzięki temu będziesz mógł odwoływać się do zasad, które są dla ciebie ważne. Nie zapomnij skonsultować tych zasad z głównym nauczycielem, który może chcieć dołożyć ważną z jego punktu widzenia regułę.

### 4. Plakat

Dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym wykonują na zajęciach plakaty, często jako formę pracy grupowej. W wielu przypadkach plakaty są oszacowaniem tego, co uczniowie wiedzą na dany temat na początku bloku tematycznego. Służą również podsumowaniu tematu. Zaproponuj nauczycielowi, że będziesz wykorzystywać z uczniami te plakaty na lekcjach języka angielskiego do podpisywania przedstawionych na nich obiektów.

### 5. Flashcards

Zaproponuj głównemu nauczycielowi, aby wykonał z dziećmi zestaw kart obrazkowych związanych z tematem, który realizuje (np. zwierzęta wiejskie, Kraina Wiecznego Lodu, środki transportu itp.). W przypadku starszych uczniów, każde dziecko może mieć swój zestaw kart obrazkowych, mniejsze dzieci mogą razem wykonywać jeden zestaw. Nauczyciel może wykorzystać zestaw takich kart do ćwiczeń w głoskowaniu lub jako karty do tworzenia zagadek. Ty będziesz mógł z nich korzystać na zajęciach językowych, stosując różnorodne zabawy z kartami (opisane w „Zeszytach ćwiczeń”) w celu nauki i utrwalenia słów w języku angielskim. Uczniowie klas I–III mogą już podpisywać te obrazki na odwrocie karty.

### 6. Dwujęzyczne książeczki

Uczniowie szkoły podstawowej mogą stworzyć bajkę i wykonać z głównym nauczycielem książeczkę wraz z ilustracjami. Następnie ty możesz przetłumaczyć tę bajkę na język angielski i czytać ją dzieciom na zajęciach. Dzieci mogą również samodzielnie wykonywać dwujęzyczne książeczki według własnego projektu.

### 7. Festiwal piosenki polsko-angielskiej

Zorganizuj wspólnie z głównym nauczycielem festiwal, podczas którego dzieci (same, parami, grupowo) będą śpiewać piosenki w języku polskim i angielskim. Festiwal może być częścią większej imprezy przedszkolnej lub szkolnej.



## 8. Współpraca podczas uroczystości (np. jasełek, Dnia Babci i Dziadka, Dnia Matki itp.)

Organizacja uroczystości przedszkolnych lub szkolnych z udziałem rodziców lub dziadków jest doskonałą okazją do tego, aby stworzyć wspólny program i zaprezentować rodzicom lub dziadkom również to, czego nauczyły się dzieci z zakresu języka angielskiego. Wystarczy jeśli będzie to jedna zabawa lub piosenka tematycznie wpisująca się w uroczystość.

## 9. Wizyty gości z zagranicy

Możesz zaproponować nauczycielowi, że zorganizujesz spotkanie z osobą, która mieszka za granicą albo jest obcokrajowcem (np. rodzic-obcokrajowiec, kuzyn mieszkający w Anglii itp.). Główny nauczyciel może, jako wprowadzenie, zrealizować zajęcia na temat różnych kultur, a ty możesz przygotować z dziećmi pytania do goście.

## 10. Anglojęzyczne kino

Zorganizuj z głównym nauczycielem wieczór kinowy. Wybierzcie znany dzieciom film lub bajkę, koniecznie w języku angielskim. Wcześniej możesz przygotować uczniów do projekcji, ucząc ich kilku kluczowych słów lub zwrotów. Zapewnijcie dzieciom miękkie poduchy i popcorn. Jeśli wybierzeć bajkę, która niesie przesłanie, to główny nauczyciel może na bazie tej projekcji przeprowadzić z dziećmi zajęcia, np. o dobru i złu, o przyjaźni i zdradzie itp.

## 11. Dzień tematyczny

Zaproponuj głównemu nauczycielowi zorganizowanie jednego dnia tematycznego na kwartał, który będzie przybliżał dzieciom anglosaską kulturę. Może to być Halloween, Dzień Świętego Patryka, dzień kuchni brytyjskiej, walentynki, przegląd literatury anglojęzycznej dla dzieci, wycieczka do Londynu itp. Jeśli razem zrobicie zarys scenariusza tego dnia, to na pewno uda wam się stworzyć wszechstronnie rozwijające zadania dla dzieci.

## 12. Wycieczki

Dowiedz się od głównego nauczyciela, jakie planuje w danym roku szkolnym wycieczki. Mogą one być doskonałą okazją do stworzenia uczniom zadań z języka angielskiego. Przykładowo, jeśli dzieci pojedą na farmę, mogą otrzymać od ciebie „kartę inwentarzową” i muszą zaznaczyć, które z wymienionych zwierząt widziały (po angielsku). Jeśli dzieci wybierają się do muzeum (galerii obrazów), mogą dostać zadanie odnalezienia na obrazach określonych kolorów itp.

## Współpraca z rodzicami

Nauczyciel wczesnej edukacji językowej powinien intensywnie współpracować z rodzicami swoich uczniów. Z jednej strony rodzice będą od niego oczekiwać informacji zwrotnych na temat postępów swojego dziecka, a z drugiej – nauczyciel może pokazać rodzicom, w jaki



sposób mogą wspierać edukację językową dzieci w domu, nawet jeśli sami nie znają danego języka.

Badania pokazują, że istnieje dodatnia zależność pomiędzy poziomem współpracy rodziców i nauczycieli, a osiągnięciami szkolnymi uczniów. Wyższy poziom współpracy rodziców z nauczycielami jest jednym z istotnych czynników generujących wyższe rezultaty pracy dydaktycznej uczniów (Winiarski, 2000: 107–109).

M. Mendel stwierdza, że nauczyciele często rozmawiają z rodzicami, ale zupełnie nie o tym, co tych drugich interesuje. Kiedy rodzic uzyskuje od nauczyciela informację, że jego dziecko ma kłopoty z opanowaniem jakiejś umiejętności, chciałby dowiedzieć się wszystkiego, co się z tym problemem łączy, czyli w czym przejawia się problem, w jaki sposób umiejętność była kształtowana, co już nauczyciel w tym względzie zrobił, jakie jeszcze działania podejmie, w jaki sposób rodzic może pomóc pracując z dzieckiem w domu. Pytania rodzica pozostają jednak bez odpowiedzi (Mendel, 2007: 30).

Rodzice dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym są bardzo zaangażowani w edukację swoich pociech i chętni do współdziałania, dlatego koniecznie wykorzystaj te chęci, aby zintensyfikować proces edukacji. Bądź z nimi w stałym kontakcie i systematycznie podejmuj wspólne działania.

## Przykłady dobrej praktyki

### Program wychowania przedszkolnego Tablit

Program wychowania przedszkolnego Tablit powstał na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Program jest więc dostępny całkowicie za darmo i bez żadnych ograniczeń.

Zbudowany jest w oparciu o metodę projektów, metodę modelowania dialogów Questioning the Author oraz ciekawy przyrodniczy i językowy (język angielski) materiał multimedialny. Multimedia te, to animacje oraz filmiki (w języku polskim i angielskim), przybliżające dzieciom zjawiska przyrodniczo-naukowe, piosenki, słowniki w języku polskim i angielskim związane z tematem oraz gry służące do nauki języka angielskiego. Nauczyciele prowadzą część zajęć w oparciu o te materiały (prezentowane na tablicy multimedialnej). Większość z nich jest interaktywna, czyli wymaga reakcji i działania dziecka.

Mocną stroną programu Tablit jest integrowanie tematów projektów z modułem języka angielskiego. W rezultacie dzieci efektywniej uczą się języka, łatwiej zapamiętują poznawane słowa. Scenariusze projektów oraz spójne z nimi scenariusze zajęć językowych obfitują w różnorodne propozycje zadań dla dzieci.

Więcej informacji o Tablicie można znaleźć na stronie [tablit.wa.amu.edu.pl/index.html](http://tablit.wa.amu.edu.pl/index.html).



Ryc. 6. Strona internetowa programu Tablit





## 4ELT Program języka angielskiego w klasach I–III

**4ELT** innowacyjny zintegrowany program nauczania w klasach I-III

o projekcie    edukacja wczesnoszkolna    język angielski    aplikacja kop4elt

język angielski

Człowiek - najlepsza inwestycja  
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**KAPITAŁ LUDZKI**  
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**UNIA EUROPEJSKA**  
EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY

Copyright © 2014 4ELT Anna Gębka-Suska

Ryc. 7. Strona internetowa Programu 4ELT

Program nauczania języka angielskiego 4ELT powstał w ramach projektu „4ELT Innowacyjny zintegrowany program nauczania w klasach I–III w Wielkopolsce”, który na zlecenie Ośrodka Rozwoju Edukacji, został sfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W związku z tym zarówno program, jak i wszystkie materiały mu towarzyszące są dostępne całkowicie za darmo i bez żadnych ograniczeń.



Co wyróżnia program 4ELT to jego kompleksowość, która umożliwia realizowanie podstawy programowej w klasach I–III bez konieczności zakupu podręczników dla dzieci. Nauczyciel opiera swoje zajęcia o szczegółowy rozkład materiału, dostępny na stronie programu. Znajdzie tam również szczegółowe scenariusze zajęć, które sformułowano w formie czytelnych i przejrzystych map myśli. Na stronie programu dostępne są również karty pracy dla uczniów, karty słowne, bogaty zbiór kart obrazkowych, plansze do nauczania czytania globalnego z wykorzystaniem metody TPR, a nawet wzory naklejek motywujących. Wszystkie te materiały można pobrać bezpośrednio ze strony programu [www.program.4elt.pl/j\\_angielski.html](http://www.program.4elt.pl/j_angielski.html). Poza materiałami graficznymi na stronie tej znajdują się również filmy instruktażowe dla nauczycieli, które demonstrują niektóre techniki aktywizujące. Można tam też znaleźć zapisy trzech pełnych lekcji języka angielskiego w klasach pierwszych sześciolatków. Najbardziej innowacyjnym elementem zasobów umieszczonych na tej stronie jest aplikacja hop4elt, którą można pobrać i uruchomić na każdym systemie operacyjnym i wyświetlić na tablicy multimedialnej. Sposób pobrania i uruchomienia aplikacji zaprezentowano w filmie, który jest elementem niniejszego zestawu. Natomiast w Zestawie nr 5 dotyczącym technologii można zobaczyć, jak nauczyciel w klasie III wykorzystuje aplikację na zajęciach.

## eTwinning

eTwinning to platforma współpracy dla pracowników szkół (nauczycieli, dyrektorów szkół, bibliotekarzy itp.) z krajów europejskich, którzy komunikują się, współpracują, realizują projekty, dzielą się doświadczeniem. Nauczyciele z różnych krajów mogą stworzyć własny projekt lub dołączyć się do już istniejącego, w który mogą też zaangażować uczniów. Dzięki temu uczniowie mogą rozwijać kompetencje kluczowe. Więcej o eTwinning poczytasz na stronie <https://www.etwinning.net/pl/pub/index.htm>.

Let's start eTwinning!

eTwinning is the community for schools in Europe.

eTwinning offers a platform for staff (teachers, head teachers, librarians, etc.), working in a school in one of the European countries involved, to communicate, collaborate, develop projects, share and, in short, feel and be part of the most exciting learning community in Europe.

[Join the eTwinning Community >](#)

477036 TEACHERS	180566 SCHOOLS	60528 PROJECTS
--------------------	-------------------	-------------------

Ryc. 8. Platforma internetowa eTwinning



## Centrum Zasobów Języka Angielskiego

[Centrum Zasobów Języka Angielskiego](#) to istniejące w kilku miastach Polski (Warszawa, Wrocław, Łódź, Szczecin, Gdańsk, Lubartów, Września i Kraków) miejsca będące wspólną inicjatywą Ambasady USA oraz władz miast i instytucji, w których są zlokalizowane. Centra zapewniają nauczycielom możliwość doskonalenia metod i programu nauczania języka angielskiego w młodszych klasach. Umożliwiają bezpłatne korzystanie z zasobów Centrum, obejmujących książki na temat metodyki nauczania, plany lekcji i materiały praktyczne do użycia na zajęciach. W Centrach znajduje się „kącik do przeróbek”, gdzie nauczyciele mogą użyć maszyny do cięcia papieru lub laminator, aby stworzyć własne materiały na lekcje w klasie.

Centra mają za zadanie wzmacniać wymianę doświadczeń i budowanie kontaktów pomiędzy nauczycielami języka angielskiego.

The screenshot shows the website for the English Language Resource Centers. The header includes the logo of the U.S. Embassy and Consulate in Poland, the text 'Ambasada i Konsulat USA w Polsce', and social media icons for Twitter, Facebook, YouTube, and a search icon. A navigation menu lists: Wizy, Usługi dla obywateli USA, Stosunki USA-Polska, Biznes, Edukacja, Ambasady i konsulaty, and Wiadomości i wydarzenia. The main content area is titled 'Centrum Zasobów Języka Angielskiego' and includes a breadcrumb trail: Strona główna / Edukacja / Centrum Zasobów Języka Angielskiego. Below the title are social media sharing buttons for Facebook, Twitter, Pinterest, Google+, and a plus sign, with a '2' indicating the number of shares. The main text describes the centers' purpose: to provide teachers with opportunities for professional development and access to teaching materials. It mentions that resources include books, lesson plans, and practical materials, and that centers have a 'cutting corner' with a paper cutter or laminator. The text also states that centers facilitate collaboration and contact between teachers. On the right side, there are two sections: 'Przydatne Informacje' (Useful Information) with links to 'Ośrodki YLRC w Polsce', 'Gra Trace Effects', and 'Aplikacja Mobilna Trace Word Soup'; and 'Publikacje' (Publications) with links to 'Nauczanie Języka Angielskiego - materiały dla nauczycieli języka angielskiego', 'E JOURNAL - Snapshot USA - publikacje na różne tematy związane ze Stanami Zjednoczonymi (PDF 5,27 Mb)', and 'MAGAZYN "Zoom in on America" - miesięcznik Konsulatu U.S.A. w Krakowie dla uczących się jęz. angielskiego'.

Ryc. 9. Strona internetowa Centrum Zasobów Języka Angielskiego



## Chcesz wiedzieć więcej

### Znajdziesz w internecie

- [Materiały British Council](#) dla nauczycieli języka angielskiego pracujących z małymi uczniami – zadania dla dzieci, plany lekcji, artykuły, pomysły metodyczne na pracę z piosenkami, opowiadaniem i wierszami, a także CLIL dla najmłodszych, plakaty i gry do druku;
- [Darmowy generator kart obrazkowych](#) typu flashcards;
- Portal z różnorodnymi darmowymi materiałami do nauki języka angielskiego [MES English](#);
- [Mambiatka](#) – blog nauczycielki języka angielskiego z pomysłami do wykorzystania na zajęciach języka angielskiego;
- [Head full of ideas](#) – blog z pomysłami edukacyjnymi do nauki języka angielskiego dzieci
- [Hummingbird ESL](#) – blog dla nauczycieli języka angielskiego;
- [Neuroteaching. Kreatywne nauczanie języków obcych](#) – blog z pomysłami edukacyjnymi do nauki języka angielskiego;
- Kanały YouTube: [The Kiboomers](#), [The Singing Walrus](#) i [Muffin Songs](#) z piosenkami w języku angielskim dla dzieci;
- [The Children’s Response](#) – książka w formacie pdf z pomysłami na zajęcia; wykorzystującymi metodę Total Physical Response;
- [Pinterest](#) – miejsce z niezliczoną liczbą inspiracji do nauczania języka angielskiego (należy wpisać w wyszukiwarce Pinterest „Young learners ESL”);
- [Centrum Zasobów Dydaktycznych Języka Angielskiego w Warszawie](#) – tu znajdziesz materiały do nauczania języka angielskiego;
- [Busyteacher.org](#) – blog, na którym zaprezentowano najlepsze tematy do pracy z małym uczniem;
- [Artykuł o tym, jak zapanować nad małymi uczniami](#);
- [Internetowe Czasopismo TESL](#) – dużo ciekawych artykułów.



## Bibliografia

Appelt, K. (2005). *Wiek szkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka*. [W:] *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. (red. Brzezińska, A.I.). Gdańsk: GWP.

Bałachowicz, J. (2009). *Style działań edukacyjnych nauczycieli klas początkowych. Między uprzedmiotowieniem a podmiotowością*. Warszawa: Wydawnictwo Comandor.

Basińska, A., Pietrala, T., Zielińska, U., Pietrala, D., Dziubalska-Kołaczyk, K. (2015). *Tablit – innowacyjny program wychowania przedszkolnego*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Dunn, O., (2014). *Introducing English to Young Children: Reading and Writing*. Londyn: Collins.

Erikson, E.H. (2000). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.

Goleman, D. (2005). *Inteligencja emocjonalna*. Poznań: Media Rodzina.

Harmer, J. (2012). *Teacher Knowledge*. Harlow: Pearson.

Jaroszewska, A. (2014). *Budowanie przyjaznego środowiska wspierającego efektywną naukę języków obcych. Poradnik nie tylko dla nauczycieli*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji. [Online] <http://bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=590&from=pubindex&dirids=1&lp=37> (dostęp 28.05.2017).

Klus-Stańska, D. (2004). *Adaptacja szkolna siedmiolatków*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Komorowska, H. (2002). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.

Kuszał, K. (2006). *Dynamika rozwoju samodzielności dziecka w wieku przedszkolnym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Matczak, A. (2003). *Zarys psychologii rozwoju*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

Mendel, M. (2007). *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

Pamuła, M., Bajorek, A., Bartosz-Przybyło, I., Sikora-Banasik, D. (2006). *Europek na zajęciach języków. Poradnik dla nauczycieli i rodziców*. Warszawa: Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

Piaget, J. (1966). *Studia z psychologii dziecka*. Warszawa: PWN.



Rau, K., Ziętkiewicz, E. (2000). *Jak aktywizować uczniów. „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji*. Poznań: Oficyna Wydawicza G&P.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. [Online] <https://men.gov.pl/zycie-szkoly/ksztalcenie-ogolne/podstawa-programowa/rozporzadzenie-ministra-edukacji-narodowej-zmieniajace-rozporzadzenie-w-sprawie-podstawy-programowej-wychowania-przedszkolnego-oraz-ksztalcenia-ogolnego-w-poszczegolnych-typach-szkol.html> (dostęp 27.05.2017).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. [Online] <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356> (dostęp 27.05.2017).

Smykowski, B. (2005). *Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać potencjał dziecka? [W:] Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. (red. Brzezińska, A.I.). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Smykowski, B. (2015). *Analiza gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole. [W:] Tablit. Innowacyjny program wychowania przedszkolnego* (red. Basińska, A., Pietrała, T., Zielińska, U., Pietrała, D., Dziubalska-Kołaczyk, K.). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Sowa-Bacia, K. (2017). *Wyniki badań empirycznych nad efektywnością podejścia narracyjnego we wczesnym etapie nauczania języka obcego*. „Języki Obce w Szkole” nr 1.

Sowińska, H., Misiorna, E., Michalak, R. (2002). *Konteksty edukacji zintegrowanej*. Poznań: Wydawnictwo Eruditus.

Stefańska-Klar, R. (2000). *Późne dzieciństwo. Młodszy wiek szkolny. [W:] Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia*, t. 2. (red. Harwas-Napierała, B., Trempała, J.). Warszawa: PWN.

Szplit, A. (2016). *Efektywnie i atrakcyjnie czyli o przedszkolnym i wczesnoszkolnym nauczaniu języka angielskiego*. Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP.

Szpotowicz, M., Szulc-Kurpaska, M. (2012). *Teaching English to Young Learners*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Szyling, G., Bronk, D., Dyrda, J. (2009). *Poznawanie ucznia. [W:] Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*. (red. Klus-Stańska, D., Szczepska-Pustkowska, M.). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.



Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1995). *Psychologia dziecka*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

Waloszek, D. (2006). *Pedagogika przedszkolna. Metamorfoza statusu i przedmiotu badań*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

Winiarski, M. (2000). *Rodzina – szkoła – środowisko lokalne. Problemy edukacji środowiskowej*. Warszawa: IBE.

Wygotski, L.S. (1971). *Wybrane prace psychologiczne*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Wygotski, L.S. (2002). *Wybrane prace psychologiczne II. Dzieciństwo i dorastanie*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.



## Spis rycin i tabel

Ryc. 1. Główne komponenty nauczania języka obcego w przedszkolu na podstawie podstawy programowej	7
Tab. 1. Różnice pomiędzy zabawą a grą (Waloszek, 2006: s. 302)	17
Ryc. 3. Ilustracje z magazynu „Twój Styl” z marca 2017 roku z chmurkami dialogowymi stworzonymi przez uczennicę klasy III szkoły podstawowej.	24
Ryc. 4. Warsztat pracy nauczyciela wczesnej edukacji językowej (proces kompletowania materiałów do zajęć)	42
Ryc. 5. Warsztat pracy nauczyciela wczesnej edukacji językowej (pomoce spakowane i gotowe do przeprowadzenia zajęć). Źródło: archiwum Agnieszki Berlińskiej	42
Ryc. 6. Strona internetowa programu Tablit	48
Ryc. 7. Strona internetowa Programu 4ELT	49
Ryc. 8. Platforma internetowa eTwinning	50
Ryc. 9. Strona internetowa Centrum Zasobów Języka Angielskiego	51



